

Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τρίτο τμήμα)

της 26ης Νοεμβρίου 2014*

«Προδικαστική παραπομπή — Κοινωνική πολιτική — Συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP — Διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου — Εκπαίδευση — Δημόσιος τομέας — Αναπλήρωση κενών και ελεύθερων θέσεων εν αναμονή της ολοκλήρωσής διαγωνισμού — Ρήτρα 5, σημείο 1 — Μέτρα σκοπούντα την αποτροπή της καταχρηστικής συνάψεως συμβάσεων ορισμένου χρόνου — Έννοια των “αντικειμενικών λόγων” που δικαιολογούν τη σύναψη τέτοιων συμβάσεων — Κυρώσεις — Απαγόρευση της μετατροπής σε σχέση εργασίας αορίστου χρόνου — Έλλειψη δικαιώματος αποζημίωσης»

Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-22/13, C-61/13 έως C-63/13 και C-418/13,

με αντικείμενο αιτήσεις προδικαστικής απόφασης, δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, υποβληθείσες, αφενός, από το Tribunale di Napoli (Ιταλία), με αποφάσεις της 2ας, της 15ης και της 29ης Ιανουαρίου 2013, οι οποίες περιήλθαν στο Δικαστήριο στις 17 Ιανουαρίου (C-22/13) και στις 7 Φεβρουαρίου 2013 (C-61/13 έως C-63/13), και, αφετέρου, από το Corte costituzionale (Ιταλία), με απόφαση της 3ης Ιουλίου 2013, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 23 Ιουλίου 2013 (C-418/13), στο πλαίσιο των δικών

Raffaella Mascolo (C-22/13),

Alba Forni (C-61/13),

Immacolata Racca (C-62/13)

κατά

Ministero dell’Istruzione, dell’Università e della Ricerca,

παρισταμένων των:

Federazione Gilda-Unams,

Federazione Lavoratori della Conoscenza (FLC CGIL),

Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL),

και

Fortuna Russo

κατά

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

Comune di Napoli (C-63/13),

και

Carla Napolitano,

Salvatore Perrella,

Gaetano Romano,

Donatella Cittadino,

Gemma Zangari

κατά

Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca (C-418/13),

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τρίτο τμήμα),

συγκείμενο από τους M. Pešič, πρόεδρο τμήματος, A. Ó Caoimh (εισηγητή), C. Toader, E. Jarašiūnas και C. G. Fernlund, δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: M. Szpunar

γραμματέας: L. Carrasco Marco, υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 27ης Μαρτίου 2014,

έχοντας υπόψη τις γραπτές παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

- η R. Mascolo, εκπροσωπούμενη από τους M. Ambron, P. Ambron, L. Martino, V. De Michele, S. Galleano και N. Zampieri, avvocati (C-22/13),
- η A. Forni, εκπροσωπούμενη από τους M. Ambron, P. Ambron, L. Martino, M. Miscione, F. Visco και R. Garofalo, avvocati (C-61/13),
- η I. Racca, εκπροσωπούμενη από τους M. Ambron, P. Ambron, L. Martino, R. Cosio, R. Ruocco και F. Chietera, avvocati (C-62/13),
- η F. Russo, εκπροσωπούμενη από την P. Esposito, avvocatessa (C-63/13),
- η C. Napolitano καθώς και οι S. Perrella και G. Romano, εκπροσωπούμενοι από τους D. Balbi και A. Coppola, avvocati (C-418/13),
- οι D. Cittadino και G. Zangari, εκπροσωπούμενες από τους T. de Grandis και E. Squillaci, avvocati (C-418/13),
- η Federazione Gilda-Unams, εκπροσωπούμενη από τον T. de Grandis, avvocato (C-62/13),
- η Federazione Lavoratori della Conoscenza (FLC CGIL), εκπροσωπούμενη από τους V. Angiolini, F. Americo και I. Barsanti Mauceri, avvocati (C-62/13),

- η Confederazione Generale Italiana del Lavoro (CGIL), εκπροσωπούμενη από τον A. Andreoni, avvocato (C-62/13),
- ο Comune di Napoli, εκπροσωπούμενος από τους F. M. Ferrari και R. Squeglia, avvocati (C-63/13),
- η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από την G. Palmieri, επικουρούμενη από τους C. Gerardis και S. Varone, avvocati dello Stato,
- η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τις Δ. Τσαγκαράκη και Μ. Τασσοπούλου (C-418/13),
- η Πολωνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον B. Majczyna (C-22/13 και C-61/13 έως C-63/13),
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από την C. Cattabriga καθώς και τους D. Martin και J. Enegren,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 17ης Ιουλίου 2014,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Οι αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως αφορούν την ερμηνεία των ρητρών 4 και 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλασιού για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία συνήφθη στις 18 Μαρτίου 1999 (στο εξής: συμφωνία-πλαίσιο) και περιλαμβάνεται στο παράρτημα της οδηγίας 1999/70/EK του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1999, σχετικά με τη συμφωνία πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP (EE L 175, σ. 43), του άρθρου 2, παράγραφοι 1 και 2, της οδηγίας 91/533/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 14ης Οκτωβρίου 1991, σχετικά με την υποχρέωση του εργοδότη να ενημερώνει τον εργαζόμενο για τους όρους που διέπουν τη σύμβαση ή τη σχέση εργασίας (EE L 288, σ. 32), της αρχής της ειλικρινούς συνεργασίας που κατοχυρώνεται με το άρθρο 4, παράγραφος 3, ΣΕΕ, καθώς και των γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά την ασφάλεια δικαίου, την προστασία της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, την ισότητα των δικονομικών όπλων και την αποτελεσματική ένδικη προστασία, και το δικαίωμα προσβάσεως σε ανεξάρτητο δικαστήριο και, εν γένει, το δικαίωμα για δίκαιη δίκη, που κατοχυρώνονται με το άρθρο 6, παράγραφος 2, ΣΕΕ, σε συνδυασμό με το άρθρο 6 της Ευρωπαϊκής Συμβάσεως για την Προάσπιση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών, η οποία υπογράφηκε στη Ρώμη στις 4 Νοεμβρίου 1950 (στο εξής: ΕΣΔΑ), και με τα άρθρα 46, 47 και 52, παράγραφος 3, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης.
- 2 Τα ερωτήματα αυτά ανέκυψαν στο πλαίσιο ένδικων διαφορών μεταξύ, αφενός, της R. Mascolo και οκτώ άλλων εργαζομένων στα δημόσια σχολεία και, αφετέρου, του εργοδότη τους, δηλαδή του Ministero dell'Istruzione, dell'Università e della Ricerca (υπουργείο παιδείας, πανεπιστημίων και έρευνας, στο εξής: Ministero) και, όσον αφορά την τελευταία, του Comune di Napoli (Δήμου της Νάπολης), σχετικά με τον χαρακτηρισμό των μεταξύ τους συμβάσεων εργασίας.

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

Η οδηγία 1999/70

- 3 Η οδηγία 1999/70 στηρίζεται στο άρθρο 139, παράγραφος 2, ΕΚ και αποσκοπεί, σύμφωνα με το άρθρο της 1, «στην υλοποίηση της συμφωνίας-πλαisiού [...] που εμφανίζεται στο παράρτημα και η οποία συνήφθη [...] μεταξύ διεπαγγελματικών οργανώσεων γενικού χαρακτήρα [Confédération européenne des syndicats (CES), Union des confédérations de l'industrie et des employeurs d'Europe (UNICE), Centre européen des entreprises à participation publique (CEEP)]».
- 4 Η ρήτρα 1 της συμφωνίας-πλαisiού ορίζει:
- «Σκοπός της παρούσας συμφωνίας πλαisiού είναι:
- α) η βελτίωση της ποιότητας της εργασίας ορισμένου χρόνου με τη διασφάλιση της εφαρμογής της αρχής της μη διάκρισης·
- β) καθιέρωση ενός πλαisiού για να αποτραπεί η κατάχρηση που προκαλείται από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή εργασιακών σχέσεων ορισμένου χρόνου.»
- 5 Η ρήτρα 2 της συμφωνίας-πλαisiού, που τιτλοφορείται «Πεδίο εφαρμογής», προβλέπει τα εξής:
- «1. Η παρούσα συμφωνία εφαρμόζεται σε όλους τους εργαζομένους ορισμένου χρόνου που έχουν σύμβαση ή σχέση εργασίας όπως αυτές καθορίζονται από τη νομοθεσία, τις συλλογικές συμβάσεις ή την πρακτική σε κάθε κράτος μέλος.
2. Τα κράτη μέλη ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους ή/και οι κοινωνικοί εταίροι μπορούν να αποφασίσουν ότι η παρούσα συμφωνία δεν εφαρμόζεται:
- α) στις σχέσεις βασικής επαγγελματικής κατάρτισης και τα συστήματα μαθητείας·
- β) στις συμβάσεις ή τις σχέσεις εργασίας που έχουν συναφθεί στο πλαίσιο ενός ειδικού δημόσιου ή από το δημόσιο υποστηριζόμενου προγράμματος κατάρτισης, ένταξης και επαγγελματικής επανεκπαίδευσης.»
- 6 Η ρήτρα 3 της συμφωνίας-πλαisiού, που τιτλοφορείται «Ορισμοί», ορίζει:
- «1. Για τους σκοπούς της παρούσας συμφωνίας, ως “εργαζόμενος ορισμένου χρόνου” νοείται ένα πρόσωπο που έχει σύμβαση ή σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου συναφθείσα απευθείας μεταξύ του εργοδότη και του εργαζομένου, η λήξη της οποίας καθορίζεται από αντικειμενικούς όρους, όπως παρέλευση συγκεκριμένης ημερομηνίας, η ολοκλήρωση συγκεκριμένου έργου ή πραγματοποίηση συγκεκριμένου γεγονότος·
- [...]».

- 7 Το σημείο 1 της ρήτηρας 4 της συμφωνίας-πλαisiού, η οποία επιγράφεται «Αρχή της μη διάκρισης», έχει ως εξής:

«Όσον αφορά τις συνθήκες απασχόλησης, οι εργαζόμενοι ορισμένου χρόνου δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται δυσμενώς σε σχέση με τους αντίστοιχους εργαζομένους αορίστου χρόνου μόνο επειδή έχουν σύμβαση ή σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου, εκτός αν αυτό δικαιολογείται από αντικειμενικούς λόγους.»

- 8 Η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού, η οποία επιγράφεται «Μέτρα για την αποφυγή κατάχρησης», έχει ως εξής:

«1. Για να αποτραπεί η κατάχρηση που μπορεί να προκύψει από τη χρησιμοποίηση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, τα κράτη μέλη, ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, συλλογικές συμβάσεις ή πρακτική, ή/και οι κοινωνικοί εταίροι, όταν δεν υπάρχουν ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα, για την πρόληψη των καταχρήσεων λαμβάνουν κατά τρόπο που να λαμβάνει υπόψη τις ανάγκες ειδικών τομέων ή/και κατηγοριών εργαζομένων, ένα ή περισσότερα από τα ακόλουθα μέτρα:

- α) αντικειμενικούς λόγους που να δικαιολογούν την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας,
- β) τη μέγιστη συνολική διάρκεια διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου,
- γ) τον αριθμό των ανανεώσεων τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας.

2. Τα κράτη μέλη ύστερα από διαβουλεύσεις με τους κοινωνικούς εταίρους ή/και οι κοινωνικοί εταίροι καθορίζουν, όταν χρειάζεται, υπό ποιες συνθήκες οι συμβάσεις ή σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου:

- α) θεωρούνται “διαδοχικές”,
- β) χαρακτηρίζονται συμβάσεις ή σχέσεις αορίστου χρόνου.»

Η οδηγία 91/533

- 9 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της οδηγίας 91/533 ορίζει τα εξής:

«Ο εργοδότης οφείλει να γνωστοποιεί στον μισθωτό εργαζόμενο στον οποίο εφαρμόζεται η παρούσα οδηγία, εφεξής καλούμενο “εργαζόμενος”, τα ουσιώδη στοιχεία της συμβάσεως ή της σχέσεως εργασίας.»

- 10 Κατά το άρθρο 2, παράγραφος 2, στοιχείο ε', της εν λόγω οδηγίας, στον εργαζόμενο πρέπει να γνωστοποιείται, εφόσον πρόκειται για σύμβαση ή σχέση προσωρινής εργασίας, «η προβλεπόμενη διάρκεια της σύμβασης ή της σχέσης εργασίας».

Η ιταλική νομοθεσία

- 11 Το άρθρο 117, πρώτο εδάφιο, του Συντάγματος της Ιταλικής Δημοκρατίας ορίζει ότι «η νομοθετική εξουσία ασκείται από το Κράτος και τις Περιφέρειες, σύμφωνα με το Σύνταγμα και τους περιορισμούς που απορρέουν από [το δίκαιο της Ένωσης] και τις διεθνείς υποχρεώσεις».

12 Στην Ιταλία, η σύναψη συμβάσεων ορισμένου χρόνου στον δημόσιο τομέα διέπεται από το νομοθετικό διάταγμα 165, περί γενικών κανόνων για την οργάνωση της εργασίας στη δημόσια διοίκηση (Decreto legislativo n. 165 — Norme generali sull'ordinamento del lavoro alle dipendenze delle amministrazioni pubbliche), της 30ής Μαρτίου 2001 (τακτικό συμπλήρωμα *GURI* αριθ. 106, της 9ης Μαΐου 2001, στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 165/2001).

13 Το άρθρο 36, παράγραφος 5, του εν λόγω διατάγματος, όπως τροποποιήθηκε με τον νόμο 102, περί της μετατροπής σε νόμο, κατόπιν τροποποιήσεως, του νομοθετικού διατάγματος 78 της 1ης Ιουλίου 2009, περί μέτρων αντιμετώπισης της κρίσεως, καθώς και παρατάσεως προθεσμιών και της ιταλικής συμμετοχής σε διεθνείς αποστολές (Legge n. 102 — Conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 1° luglio 2009, n. 78, recante provvedimenti anticrisi, nonché proroga di termini e della partecipazione italiana a missioni internazionali), της 3ης Αυγούστου 2009 (τακτικό συμπλήρωμα *GURI* αριθ. 179, της 4ης Αυγούστου 2009), το οποίο φέρει τον τίτλο «Ευέλικτες συμβατικές μορφές προσλήψεως και απασχολήσεως του προσωπικού», προβλέπει τα εξής:

«Εν πάση περιπτώσει και υπό την επιφύλαξη οποιασδήποτε ευθύνης και κυρώσεως που μπορεί να συνεπάγεται, η παράβαση διατάξεων αναγκαστικού δικαίου που αφορούν την εκ μέρους της δημόσιας διοικήσεως πρόσληψη ή απασχόληση εργαζομένων δεν μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα την κατάρτιση συμβάσεων εργασίας αορίστου χρόνου με τη δημόσια διοίκηση. Ο οικείος εργαζόμενος δικαιούται να ζητήσει την αποκατάσταση της ζημίας που προκλήθηκε από την παροχή εργασίας κατά παράβαση διατάξεων αναγκαστικού δικαίου [...]».

14 Σύμφωνα με τις αποφάσεις περί παραπομπής, η εργασία ορισμένου χρόνου στη δημόσια διοίκηση διέπεται επίσης από το νομοθετικό διάταγμα 368, περί μεταφοράς της οδηγίας 1999/70/EK, σχετικά με τη συμφωνία-πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και τη CEEP (Decreto legislativo n. 368 — Attuazione della direttiva 1999/70/CE relativa all'accordo quadro sul lavoro a tempo determinato concluso dall'UNICE, dal CEEP e dal CES), της 6ης Σεπτεμβρίου 2001 (*GURI* αριθ. 235, της 9ης Οκτωβρίου 2001, στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 368/2001).

15 Το άρθρο 5, παράγραφος 4bis, του εν λόγω διατάγματος έχει ως εξής:

«Με την επιφύλαξη του καθεστώτος των διαδοχικών συμβάσεων που προβλέπεται στις προηγούμενες παραγράφους, καθώς και τυχόν αντίθετων διατάξεων συλλογικών συμβάσεων που συνομολογούνται σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο ή σε επίπεδο επιχειρήσεως με τις πλέον αντιπροσωπευτικές σε εθνικό επίπεδο συνδικαλιστικές οργανώσεις, οσάκις, λόγω διαδοχικών συμβάσεων ορισμένου χρόνου για την εκτέλεση ίσης εργασίας, η σχέση εργασίας μεταξύ του αυτού εργοδότη και του αυτού εργαζομένου υπερβαίνει συνολικώς τους τριάντα έξι μήνες, συμπεριλαμβανομένων των παρατάσεων και των ανανεώσεων, ανεξαρτήτως των χρονικών διαστημάτων που μεσολαβούν μεταξύ των συμβάσεων, η σχέση εργασίας λογίζεται ως αορίστου χρόνου [...]».

16 Κατά το άρθρο 10, παράγραφος 4bis, του ως άνω νομοθετικού διατάγματος, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 9, παράγραφος 18, του νομοθετικού διατάγματος 70 της 13ης Μαΐου 2011 (στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 70/2011), το οποίο μετατράπηκε στον νόμο 106 της 12ης Ιουλίου 2011 (*GURI* αριθ. 160, της 12ης Ιουλίου 2011):

«[...] από την εφαρμογή του παρόντος διατάγματος εξαιρούνται επίσης οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου οι οποίες συνάπτονται για την αναπλήρωση διδακτικού προσωπικού και διοικητικού, τεχνικού και επικουρικού προσωπικού [(προσωπικό ΔΤΕ)], λαμβανομένης υπόψη της αναγκαιότητας διασφαλίσεως της διαρκούς παροχής σχολικής εκπαίδευσης, ακόμη και στην περίπτωση προσωρινής απουσίας του διδακτικού προσωπικού και του προσωπικού ΔΤΕ που απασχολείται με σχέσεις εργασίας αορίστου ή και ορισμένου χρόνου. Εν πάση περιπτώσει, δεν εφαρμόζεται εν προκειμένω το άρθρο 5, παράγραφος 4bis, του παρόντος διατάγματος».

17 Όσον αφορά το διδακτικό προσωπικό και το διοικητικό, τεχνικό και επικουρικό προσωπικό, η σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου διέπεται από το άρθρο 4 του νόμου 124, περί επείγουσών διατάξεων σχετικά με το προσωπικό σχολικής εκπαίδευσης (Legge n. 124 — Disposizioni urgenti in materia di personale scolastico), της 3ης Μαΐου 1999 (*GURI* αριθ. 107, της 10ης Μαΐου 1999), όπως τροποποιήθηκε με το νομοθετικό διάταγμα 134 της 25ης Σεπτεμβρίου 2009, το οποίο μετατράπηκε, κατόπιν τροποποίησης, στον νόμο 167 της 24ης Νοεμβρίου 2009 (*GURI* αριθ. 274, της 24ης Νοεμβρίου 1999, στο εξής: νόμος 124/1999). Κατά το αιτούν δικαστήριο, στις υποθέσεις C-22/13 και C-61/13 έως C-63/13, ο νόμος αυτός εφαρμόζεται μόνο στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία. Αντιθέτως, δεν εφαρμόζεται στα δημοτικά εκπαιδευτήρια, για τα οποία ισχύουν τα νομοθετικά διατάγματα 165/2001 και 368/2001.

18 Κατά το άρθρο 4 του νόμου 124/1999:

«1. Εάν δεν είναι δυνατόν να πληρωθούν οι θέσεις καθηγητών και εκπαιδευτικών, οι οποίες μένουν πραγματικά κενές και ελεύθερες πριν τις 31 Δεκεμβρίου και οι οποίες προβλέπεται ότι θα παραμείνουν κενές και ελεύθερες καθόλη τη διάρκεια του σχολικού έτους, με μόνιμο διδακτικό προσωπικό που είναι τοποθετημένο σε οργανική θέση στην επαρχία ή με προσφυγή σε υπεράριθμο προσωπικό και υπό τον όρο ότι στις θέσεις αυτές δεν έχει τοποθετηθεί μόνιμο προσωπικό υπό οποιαδήποτε ιδιότητα, οι οικείες θέσεις πληρούνται με την πρόσληψη κατ' έτος αναπληρωτών εκπαιδευτικών έως την προκήρυξη διαγωνισμών για την πρόσληψη μόνιμου διδακτικού προσωπικού.

2. Οι μη κενές θέσεις καθηγητών και εκπαιδευτικών οι οποίες καθίστανται εκ των πραγμάτων ελεύθερες μεταξύ της 31ης Δεκεμβρίου και έως το τέλος του σχολικού έτους πληρούνται με την πρόσληψη αναπληρωτών εκπαιδευτικών έως το τέλος των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων. Με την πρόσληψη αναπληρωτών εκπαιδευτικών έως το τέλος των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων καλύπτονται επίσης οι διδακτικές ώρες για τις οποίες δεν είναι δυνατή η δημιουργία θέσεων πλήρους ή μερικής απασχόλησης.

3. Στις περιπτώσεις που δεν εμπίπτουν στις παραγράφους 1 και 2, πραγματοποιούνται προσωρινές αναπληρώσεις.

[...]

6. Για τις ετήσιες και τις προσωρινές αναπληρώσεις, έως τη λήξη των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, χρησιμοποιείται ο εφεδρικός πίνακας διαρκούς ισχύος του άρθρου 401 του ενιαίου κειμένου, όπως έχει αντικατασταθεί από το άρθρο 1, παράγραφος 6, του παρόντος.

[...]

11. Οι διατάξεις των προηγούμενων παραγράφων εφαρμόζονται και στο προσωπικό [ΔΤΕ] [...]

[...]

14bis. Οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου που συνάπτονται για την πρόσληψη αναπληρωτών κατά τις παραγράφους 1, 2 και 3, στον βαθμό που είναι αναγκαίες για τη διασφάλιση διαρκούς παροχής σχολικής εκπαίδευσης, μπορούν να μετατραπούν σε σχέσεις εργασίας αορίστου χρόνου μόνο στην περίπτωση μονιμοποίησης, σύμφωνα με τις ισχύουσες διατάξεις και βάσει των εφεδρικών πινάκων [...].»

19 Κατά το άρθρο 1 του διατάγματος 131 του Υπουργείου Παιδείας (Decreto del Ministero della pubblica istruzione, n. 131), της 13ης Ιουνίου 2007 (στο εξής: διάταγμα 131/2007), τρεις είναι οι μορφές απασχολήσεως του διδακτικού προσωπικού και του διοικητικού, τεχνικού και επικουρικού προσωπικού των υπό κρατική διαχείριση σχολείων:

- ετήσιες αναπληρώσεις σε κενές και ελεύθερες θέσεις, δηλαδή θέσεις που δεν καλύπτονται από μόνιμο προσωπικό,
- προσωρινές αναπληρώσεις έως τη λήξη των εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων σε κενές θέσεις οι οποίες δεν είναι ελεύθερες, και
- προσωρινές αναπληρώσεις για οποιοδήποτε άλλο λόγο, ή αναπλήρωση μικρής διάρκειας.

20 Η προβλεπόμενη από το άρθρο 4, παράγραφος 14bis, του νόμου 124/1999 μονιμοποίηση διέπεται από τα άρθρα 399 και 401 του νομοθετικού διατάγματος 297, περί ενιαίου κειμένου των νομοθετικών διατάξεων που είναι εφαρμοστέες στον τομέα της εκπαίδευσης (Decreto legislativo n. 297 — Testo unico delle disposizioni legislative in materia di istruzione), της 16ης Απριλίου 1994 (τακτικό συμπλήρωμα *GURI* αριθ. 115, της 19ης Μαΐου 1994, στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 297/1994).

21 Το άρθρο 399, παράγραφος 1, του διατάγματος αυτού ορίζει:

«Η πρόσληψη του διδακτικού προσωπικού προσχολικής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένων των καλλιτεχνικών λυκείων και των ινστιτούτων τέχνης, πραγματοποιείται, για το 50 % των διαθεσίμων θέσεων κάθε σχολικού έτους, μέσω διαγωνισμών βάσει τίτλων και εξετάσεων και, για το υπόλοιπο 50 %, μέσω εφεδρικών πινάκων διαρκούς ισχύος οι οποίοι προβλέπονται στο άρθρο 401.»

22 Κατά το άρθρο 401, παράγραφοι 1 και 2, του εν λόγω διατάγματος:

«1. Οι εφεδρικοί πίνακες που συντάσσονται κατόπιν διαγωνισμών αποκλειστικά βάσει τίτλων για το διδακτικό προσωπικό προσχολικής, πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, συμπεριλαμβανομένων των καλλιτεχνικών λυκείων και των ινστιτούτων τέχνης, μετατρέπονται σε εφεδρικούς πίνακες διαρκούς ισχύος που πρέπει να χρησιμοποιούνται για μονιμοποιήσεις κατά το άρθρο 399, παράγραφος 1.

2. Οι εφεδρικοί πίνακες διαρκούς ισχύος της παραγράφου 1 συμπληρώνονται ανά τακτά διαστήματα με την εγγραφή των επιτυχόντων στις εξετάσεις του πλέον πρόσφατου περιφερειακού διαγωνισμού βάσει τίτλων και εξετάσεων, για το ίδιο είδος διαγωνισμού και την ίδια θέση, καθώς και των εκπαιδευτικών που ζητούν τη μετεγγραφή τους από τον αντίστοιχο εφεδρικό πίνακα διαρκούς ισχύος άλλης επαρχίας. Ταυτόχρονα με την εγγραφή νέων υποψηφίων, ενημερώνεται η κατάταξη των ήδη εγγεγραμμένων.»

Οι διαφορές των κύριων δικών και τα προδικαστικά ερωτήματα

Οι υποθέσεις C-22/13 και C-61/13 έως C-63/13

23 Οι R. Mascolo, A. Forni, I. Racca και F. Russo προσλήφθηκαν με διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, οι τρεις πρώτες ως εκπαιδευτικοί από το Ministero και η τελευταία ως νηπιαγωγός από τον Comune di Napoli. Δυνάμει των εν λόγω συμβάσεων εργάστηκαν στους αντίστοιχους εργοδότες τους κατά τα εξής χρονικά διαστήματα: η R. Mascolo επί 71 μήνες σε διάστημα 9 ετών

(μεταξύ 2003 και 2012)· η A. Forni επί 50 μήνες και 27 ημέρες σε διάστημα 5 ετών (μεταξύ 2006 και 2012)· η I. Racca επί 60 μήνες σε διάστημα 5 ετών (μεταξύ 2007 και 2012) και η F. Russo επί 45 μήνες και 15 ημέρες σε διάστημα 5 ετών (μεταξύ 2006 και 2011).

- 24 Υποστηρίζοντας ότι οι εν λόγω διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου ήταν παράνομες, οι προσφεύγουσες των κύριων δικών προσέφυγαν στο Tribunale di Napoli, με κύριο αίτημα τη μετατροπή των εν λόγω συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε σχέσεις εργασίας αορίστου χρόνου και, κατά συνέπεια, τη μονιμοποίησή τους, καθώς και την καταβολή των αποδοχών που αντιστοιχούν στον χρόνο διακοπής της απασχολήσεώς τους μεταξύ της λήξεως μιας σύμβασης και της ενάρξεως της επομένης, και επικουρικό αίτημα την αποζημίωσή τους για τη ζημία που υπέστησαν.
- 25 Κατόπιν της μονιμοποίησεώς της κατά την εκκρεμοδικία, λόγω της εξελίξεώς της στον εφεδρικό πίνακα διαρκούς ισχύος, η I. Racca μετέτρεψε το αρχικό αίτημά της σε αίτημα πλήρους αναγνωρίσεως της προϋπηρεσίας της και αποκαταστάσεως της ζημίας που υπέστη.
- 26 Αντιθέτως, σύμφωνα με το Ministero και τον Comune di Napoli, το άρθρο 36, παράγραφος 5, του νομοθετικού διατάγματος 165/2001 απαγορεύει απολύτως τη μετατροπή των σχέσεων εργασίας. Το άρθρο 5, παράγραφος 4bis, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001 δεν έχει εφαρμογή, βάσει του άρθρου 10, παράγραφος 4bis, του εν λόγω διατάγματος, το οποίο προστέθηκε με το άρθρο 9, παράγραφος 18, του νομοθετικού διατάγματος 70/2011. Εξάλλου, οι προσφεύγουσες των κύριων δικών δεν δικαιούνται αποζημίωση, καθόσον η διαδικασία προσλήψεως ήταν νόμιμη και, εν πάση περιπτώσει, δεν αποδείχθηκε ότι συντρέχουν τα στοιχεία που στοιχειοθετούν παράνομη πράξη. Τέλος, δεδομένου ότι οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου δεν συνδέονταν μεταξύ τους και, κατά συνέπεια, δεν συνιστούσαν ούτε συνέχιση ούτε παράταση προηγούμενων συμβάσεων, δεν υφίσταται κατάχρηση.
- 27 Επί της προσφυγής αυτής, το Tribunale di Napoli επισήμανε, πρώτον, σε αντίθεση με την απόφαση 10127/12 του Corte suprema di cassazione (ανώτατου ακυρωτικού δικαστηρίου), ότι η επίμαχη στην κύρια δίκη εθνική κανονιστική ρύθμιση είναι αντίθετη προς τη ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλασιού.
- 28 Συγκεκριμένα, η εν λόγω ρύθμιση δεν περιλαμβάνει κανένα αποτρεπτικό μέτρο κατά την έννοια του σημείου 1, στοιχείο α', της ρήτρας αυτής, καθώς δεν προβλέπει συγκεκριμένο, αντικειμενικό και διαφανή έλεγχο του αν πράγματι παρίσταται ανάγκη προσωρινής αναπληρώσεως, αλλά επιτρέπει, όπως ρητώς ορίζει το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου 124/1999, την ανανέωση των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου για την κάλυψη κενών στην πραγματικότητα θέσεων. Πάντως, η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση δεν περιέχει ούτε αποτρεπτικά μέτρα κατά την έννοια του σημείου 1, στοιχείο β', της εν λόγω ρήτρας. Συγκεκριμένα, το άρθρο 10, παράγραφος 4bis, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001 εξαιρεί πλέον τα υπό κρατική διαχείριση σχολεία από το άρθρο 5, παράγραφος 4bis, του εν λόγω διατάγματος, κατά το οποίο οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου διάρκειας άνω των 36 μηνών μετατρέπονται σε συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου. Εξάλλου, η εν λόγω κανονιστική ρύθμιση δεν περιέχει αποτρεπτικά μέτρα ούτε κατά την έννοια του σημείου 1, στοιχείο γ', της προαναφερθείσας ρήτρας.
- 29 Εξάλλου, δεν προβλέπεται καμία κύρωση, καθώς οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου μπορούν να μετατραπούν σε συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου, κατά το άρθρο 4, παράγραφος 14bis, του νόμου 124/1999, μόνο σε περίπτωση μονιμοποίησεως βάσει εφεδρικών πινάκων. Επιπλέον, αποκλείεται και η άσκηση του δικαιώματος αποκαταστάσεως της ζημίας που προκλήθηκε εξαιτίας των διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με την απόφαση 10127/12 του Corte suprema di cassazione, το άρθρο 36, παράγραφος 5, του νομοθετικού διατάγματος 165/2001, το οποίο προβλέπει καταρχήν τέτοιο δικαίωμα στον δημόσιο τομέα, δεν έχει εφαρμογή σε περίπτωση που οι συμβάσεις ορισμένου χρόνου υπερβαίνουν το ανώτατο όριο των 36 μηνών, που προβλέπεται στο άρθρο 5, παράγραφος 4bis, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001.

- 30 Δεύτερον, το αιτούν δικαστήριο, διαπιστώνοντας ότι μόνον τα υπό κρατική διαχείριση σχολεία έχουν τη δυνατότητα να προσλαμβάνουν προσωπικό με σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου χωρίς να υπόκεινται στους περιορισμούς του νομοθετικού διατάγματος 368/2001, με συνέπεια να προκαλείται στρέβλωση του ανταγωνισμού σε βάρος των ιδιωτικών σχολείων, ζητεί να διευκρινιστεί εάν τα υπό κρατική διαχείριση σχολεία καλύπτονται από τον όρο «ειδικοί τομείς ή/και κατηγορίες εργαζομένων», κατά την έννοια της ρήτρας 5 της συμφωνίας-πλαίσου, οπότε θα ήταν δικαιολογημένη η θέσπιση διαφορετικού συστήματος αποτροπής και κυρώσεων για την καταχρηστική σύναψη συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.
- 31 Τρίτον, το εν λόγω δικαστήριο αμφιβάλλει εάν η επίμαχη εθνική κανονιστική ρύθμιση είναι συμβατή με τη ρήτρα 4 της συμφωνίας-πλαίσου, καθώς προβλέπει ότι εργαζόμενος του δημοσίου τομέα ο οποίος έχει παρανόμως προσληφθεί για ορισμένο χρόνο δεν δικαιούται αποκατάσταση της ζημίας που έχει υποστεί, σε αντίθεση με παρανόμως απολυθέντα εργαζόμενο που έχει προσληφθεί με σχέση εργασίας αορίστου χρόνου.
- 32 Τέταρτον, το αιτούν δικαστήριο, λαμβάνοντας υπόψη ότι, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η διάταξη *Affatato* (C-3/10, EU:C:2010:574), η Ιταλική Κυβέρνηση υποστήριξε ότι το άρθρο 5, παράγραφος 4bis, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001 εφαρμόζεται στον δημόσιο τομέα, ενώ το *Corte suprema di cassazione* έκρινε το αντίθετο με την απόφασή του 10127/12, ζητεί να διευκρινιστεί εάν, βάσει της αρχής της ειλικρινούς συνεργασίας, η εσφαλμένη αυτή ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας από την Ιταλική Κυβέρνηση πρέπει πλέον να δεσμεύει τα εθνικά δικαστήρια, ενισχύοντας την υποχρέωσή τους να προβαίνουν σε ερμηνεία σύμφωνη με το δίκαιο της Ένωσης.
- 33 Πέμπτον, το *Tribunale di Napoli* ζητεί να διευκρινιστεί εάν η προβλεπόμενη από το άρθρο 5, παράγραφος 4bis, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001 δυνατότητα μετατροπής συμβάσεως εργασίας ορισμένου χρόνου σε σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου συγκαταλέγεται στα στοιχεία που κατά το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 2, στοιχείο ε', της οδηγίας 91/533 ο εργοδότης οφείλει να γνωστοποιεί στον εργαζόμενο και, σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως, εάν ο αναδρομικός αποκλεισμός της εφαρμογής του ως άνω άρθρου 5, παράγραφος 4bis, στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία, διά του νομοθετικού διατάγματος 70/2011, είναι συμβατός με την εν λόγω οδηγία.
- 34 Τέλος, έκτον, το αιτούν δικαστήριο υποβάλει το ερώτημα εάν μια τέτοια αναδρομική τροποποίηση της εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως, συνέπεια της οποίας ήταν η αφαίρεση από τους εργαζομένους στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία δικαιώματος που διέθεταν κατά τον χρόνο της προσλήψεώς τους, είναι συμβατή με τις γενικές αρχές του δικαίου της Ένωσης.
- 35 Υπό τις συνθήκες αυτές, το *Tribunale di Napoli* αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα, το έβδομο εκ των οποίων υποβάλλεται μόνο στο πλαίσιο των υποθέσεων C-61/13 και C-62/13, ενώ, στην υπόθεση C-63/13, υποβλήθηκαν μόνον το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα, τα οποία αντιστοιχούν στο πρώτο, στο δεύτερο και στο τρίτο ερώτημα της τελευταίας αυτής υποθέσεως:

- «1) Συνιστά το νομοθετικό πλαίσιο για τη σχολική εκπαίδευση, όπως περιγράφεται, ισοδύναμο μέτρο κατά την έννοια της ρήτρας 5 της οδηγίας [1999/70];
- 2) Πότε θεωρείται ότι μία σχέση εργασίας συνιστά παροχή προς το “Δημόσιο” υπό την έννοια της ρήτρας 5 της οδηγίας [1999/70] και ειδικότερα ότι εμπίπτει στους “ειδικούς τομείς ή/και κατηγορίες εργαζομένων”, με αποτέλεσμα να είναι δυνατή η δικαιολόγηση συνεπειών που διαφέρουν από τις αφορώσες σχέσεις ιδιωτικού δικαίου;
- 3) Λαμβανομένων υπόψη των διευκρινίσεων του άρθρου 3, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2000/78/EK [του Συμβουλίου, της 27ης Νοεμβρίου 2000, για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία (EE L 303, σ. 16)] και του άρθρου 14, παράγραφος 1, στοιχείο γ', της οδηγίας 2006/54/EK [του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του

Συμβουλίου, της 5ης Ιουλίου 2006, για την εφαρμογή της αρχής των ίσων ευκαιριών και της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών σε θέματα εργασίας και απασχόλησης (αναδιατύπωση) (ΕΕ L 204, σ. 23)], περιλαμβάνονται στις υπό την έννοια της ρήτρας 4 της οδηγίας [1999/70] συνθήκης “απασχολήσεως” και οι συνέπειες εκ της αθέμιτης διακοπής της σχέσεως εργασίας; Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο προηγούμενο ερώτημα, δικαιολογείται, υπό την έννοια της ρήτρας 4 [της οδηγίας 1999/70], η διαφοροποίηση των συνεπειών που προβλέπει κατά κανόνα η εσωτερική έννομη τάξη ανάλογα με το αν η αθέμιτη διακοπή αφορά σχέση εργασίας αορίστου ή ορισμένου χρόνου;

- 4) Απαγορεύεται, δυνάμει της αρχής της καλόπιστης συνεργασίας, κράτος [μέλος] να παρουσιάσει εσκεμμένως στο Δικαστήριο [...], στο πλαίσιο διαδικασίας ερμηνευτικής προδικαστικής παραπομπής, εσωτερικό νομοθετικό πλαίσιο το οποίο δεν ανταποκρίνεται στο ισχύον; Παράλληλα, υποχρεούται ο [εθνικός] δικαστής, ελλείψει διαφορετικής ερμηνείας του εσωτερικού δικαίου πληρούσας καθ’ όμοιο τρόπο τις απορρέουσες από την ιδιότητα μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποχρεώσεις, να ερμηνεύσει, εφόσον είναι εφικτό, το εσωτερικό δίκαιο συμφώνως προς την προτεινόμενη από το κράτος [μέλος] ερμηνεία;
- 5) Εμπίπτει στις προϋποθέσεις που ισχύουν για τη σύμβαση ή τη σχέση εργασίας που προβλέπει η οδηγία [91/533] και ιδίως το άρθρο 2, παράγραφοι 1 και 2, στοιχείο ε΄, η γνωστοποίηση των περιπτώσεων κατά τις οποίες η σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου μπορεί να μετατραπεί σε σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου;
- 6) Σε περίπτωση καταφατικής απαντήσεως στο προηγούμενο ερώτημα, είναι αντίθετη προς το άρθρο 8, παράγραφος 1, της οδηγίας [91/533] και προς τον σκοπό της οδηγίας [91/533] και δη προς τη δεύτερη αιτιολογική σκέψη αυτής, τροποποίηση του νομοθετικού πλαισίου με αναδρομική ισχύ η οποία δεν εξασφαλίζει στον εργαζόμενο τη δυνατότητα να αξιώσει τα απορρέοντα από την οδηγία δικαιώματά του και την τήρηση των όρων εργασίας που αναφέρονται στο έγγραφο προσλήψεως;
- 7) Έχουν οι απορρέουσες από το ισχύον δίκαιο [της Ένωσης] γενικές αρχές της ασφάλειας δικαίου, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης, της ισότητας των δικονομικών όπλων και της αποτελεσματικής ένδικης προστασίας, καθώς και το δικαίωμα προσβάσεως σε ανεξάρτητο δικαστήριο και, εν γένει, το δικαίωμα για δίκαιη δίκη, που κατοχυρώνονται με το [άρθρο 6 ΣΕΕ] [...] —σε συνδυασμό με το άρθρο 6 της [ΕΣΔΑ] και με τα άρθρα 46, 47 και 52, παράγραφος 3, του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης [...]—, την έννοια ότι εμποδίζουν, στο πλαίσιο της εφαρμογής της οδηγίας [1999/70], την εκ μέρους του ιταλικού κράτους έκδοση, μετά την παρέλευση σημαντικού χρονικού διαστήματος (3 ετών και έξι μηνών), νομοθετικής διατάξεως, όπως του άρθρου 9 του ν.δ. 70/2011, το οποίο προσέθεσε την παράγραφο 4bis στο άρθρο 10 του ν.δ. [368/2001], με την οποία στρεβλώνονται οι συνέπειες εκκρεμών δικών, ζημιώνοντας ευθέως τον εργαζόμενο προς όφελος του Δημοσίου που ενεργεί ως εργοδότης και αποκλείεται η προβλεπόμενη από την εσωτερική έννομη τάξη δυνατότητα κυρώσεως της καταχρηστικής ανανεώσεως συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου;»

³⁶ Με διάταξη του Προέδρου του Δικαστηρίου της 18ης Μαρτίου 2013, οι υποθέσεις C-22/13 και C-61/13 έως C-63/13 συνενώθηκαν προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας και προς έκδοση κοινής αποφάσεως.

Η υπόθεση C-418/13

³⁷ Οι C. Napolitano, D. Cittadino, G. Zangari, S. Perrella και G. Romano προσλήφθηκαν από το Ministero με διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, οι τέσσερις πρώτοι ως εκπαιδευτικοί και οι τελευταίοι ως διοικητικός συνεργάτης. Από τα στοιχεία που παραθέτει το αιτούν δικαστήριο προκύπτει ότι, δυνάμει των εν λόγω συμβάσεων, προσέφεραν τις υπηρεσίες τους στους εργοδότες

τους κατά τα εξής χρονικά διαστήματα: η C. Napolitano επί 55 μήνες σε διάστημα 6 ετών (μεταξύ 2005 και 2010), η D. Cittadino επί 100 μήνες σε διάστημα 10 ετών (μεταξύ 2002 και 2012), η G. Zangari επί 113 μήνες σε διάστημα 11 ετών (μεταξύ 2001 και 2012), ο S. Perrella επί 81 μήνες σε διάστημα 7 ετών (μεταξύ 2003 και 2010) και ο G. Romano επί 47 μήνες σε διάστημα τεσσάρων ετών (μεταξύ 2007 και 2011).

- 38 Υποστηρίζοντας ότι οι εν λόγω διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου ήταν παράνομες, οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης προσέφυγαν ενώπιον του Tribunale di Roma και του Tribunale di Lamezia Terme, αντιστοίχως, με κύριο αίτημα τη μετατροπή των εν λόγω συμβάσεων σε συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου και, κατά συνέπεια, τη μονιμοποίησή τους, καθώς και την καταβολή των αποδοχών που αντιστοιχούν στις περιόδους διακοπής μεταξύ της λήξεως μιας συμβάσεως και της ενάρξεως της επομένης. Επικουρικώς, οι προσφεύγοντες της κύριας δίκης ζήτησαν την αποκατάσταση της ζημίας που υπέστησαν.
- 39 Στο πλαίσιο των διαφορών που υποβλήθηκαν στην κρίση τους, το Tribunale di Roma και το Tribunale di Lamezia Terme εξέτασαν εάν το άρθρο 4, παράγραφοι 1 και 11, του νόμου 124/1999 συνάδει με τη ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού, καθόσον η εν λόγω διάταξη επιτρέπει στη διοίκηση να προσλαμβάνει χωρίς περιορισμούς, για ορισμένη διάρκεια, διδακτικό, τεχνικό ή διοικητικό προσωπικό, προκειμένου να καλύψει κενές οργανικές θέσεις στα σχολεία. Εκτιμώντας ότι το ζήτημα αυτό δεν μπορεί να κριθεί μέσω σύμφωνης ερμηνείας, δεδομένου ότι η διατύπωση της διατάξεως είναι σαφής, ούτε διά της μη εφαρμογής της, δεδομένου ότι η ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού δεν έχει άμεσο αποτέλεσμα, τα ως άνω δικαστήρια έθεσαν στην κρίση του Corte costituzionale (συνταγματικό δικαστήριο) ζήτημα συνταγματικότητας του άρθρου 4, παράγραφοι 1 και 11, του νόμου 124/1999, ως αντίθετου στο άρθρο 117, πρώτο εδάφιο, του Συντάγματος της Ιταλικής Δημοκρατίας, σε συνδυασμό με τη ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλαisiού.
- 40 Με την απόφασή του περί παραπομπής, το Corte costituzionale διαπιστώνει ότι η εφαρμοστέα στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης ιταλική ρύθμιση δεν ορίζει, όσον αφορά το προσωπικό που προσλαμβάνεται για ορισμένο χρόνο, ούτε μέγιστη διάρκεια των διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου ούτε μέγιστο αριθμό ανανεώσεών τους, κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχεία β' και γ', της συμφωνίας-πλαisiού. Το εν λόγω δικαστήριο αμφιβάλλει, ωστόσο, εάν η εν λόγω ρύθμιση δικαιολογείται από «αντικειμενικούς λόγους» κατά την έννοια του σημείου 1, στοιχείο α', της εν λόγω ρήτρας.
- 41 Κατά το αιτούν δικαστήριο, η επίμαχη εθνική ρύθμιση είναι διαρθρωμένη κατά τρόπον ώστε, τουλάχιστον κατ' αρχήν, η πρόσληψη προσωπικού με σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου να ανταποκρίνεται σε αντικειμενικούς λόγους κατά την έννοια της συμφωνίας-πλαisiού. Συγκεκριμένα, η υπηρεσία σχολικής εκπαίδευσης «ενεργοποιείται σε συνάρτηση με τη ζήτηση», καθόσον το θεμελιώδες δικαίωμα στην παιδεία που κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα της Ιταλικής Δημοκρατίας συνεπάγεται ότι το κράτος δεν μπορεί να αρνηθεί την παροχή της συγκεκριμένης υπηρεσίας και, ως εκ τούτου, οφείλει να την οργανώνει κατά τρόπον ώστε να είναι δυνατή η διαρκής προσαρμογή της στην εξέλιξη του σχολικού πληθυσμού. Αυτή η εγγενής απαίτηση για ευελιξία καθιστά αναγκαία την πρόσληψη μεγάλου αριθμού διδασκόντων και λοιπών εργαζομένων στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου. Εξάλλου, το σύστημα των εφεδρικών πινάκων διαρκούς ισχύος, σε συνδυασμό με το σύστημα του δημόσιου διαγωνισμού, εγγυάται την εφαρμογή αντικειμενικών κριτηρίων κατά την πρόσληψη προσωπικού των σχολείων με τέτοιες συμβάσεις εργασίας και παρέχει στο εν λόγω προσωπικό εύλογες πιθανότητες διορισμού σε μόνιμη θέση.
- 42 Το Corte costituzionale επισημαίνει, ωστόσο, ότι το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου 124/1999, μολονότι δεν προβλέπει την κατ' επανάληψη ανανέωση των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου και δεν αποκλείει το δικαίωμα αποζημιώσεως, εντούτοις επιτρέπει ετήσιες αναπληρώσεις για την κάλυψη κενών και ελεύθερων θέσεων «έως την ολοκλήρωση των διαγωνισμών για την πρόσληψη μόνιμου διδακτικού προσωπικού». Ωστόσο, μεταξύ 2000 και 2011 δεν είχαν διεξαχθεί διαγωνισμοί. Επομένως, η διάταξη αυτή παρείχε τη δυνατότητα ανανεώσεως των συμβάσεων εργασίας ορισμένου

χρόνου, χωρίς να έχει καθοριστεί συγκεκριμένη προθεσμία για την ολοκλήρωση των διαγωνισμών. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την απουσία διατάξεως αναγνωρίζουσας το δικαίωμα αποζημιώσεως του προσωπικού των υπό κρατική διαχείριση σχολείων που απασχολούνταν καταχρηστικώς με διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, ενδεχομένως καθιστά τη διάταξη αυτή αντίθετη στη ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού.

43 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Corte costituzionale αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

«1) Πρέπει η ρήτρα 5, σημείο 1, της [συμφωνίας-πλαisiού] να ερμηνευθεί ως αποκλείουσα την εφαρμογή του άρθρου 4, παράγραφοι 1, τελευταία περίοδος, και 11, του νόμου [124/1999] —το οποίο, αφού ρυθμίζει τις ετήσιες αναπληρώσεις των θέσεων “οι οποίες είναι πράγματι κενές και διαθέσιμες κατά την 31η Δεκεμβρίου”, ορίζει ότι οι εν λόγω θέσεις καλύπτονται με αναπληρωτές απασχολούμενους επί ετήσιας βάσεως “εν αναμονή της ολοκλήρωσεως των διαδικασιών διαγωνισμού για την πρόσληψη μονίμου διδακτικού προσωπικού”—, διάταξη η οποία επιτρέπει την απασχόληση προσωπικού με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου χωρίς να καθορίζει ακριβές χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση των διαγωνισμών και χωρίς να προβλέπει δικαίωμα αποζημιώσεως;

2) Συνιστούν οι οργανωτικές ανάγκες του ιταλικού σχολικού συστήματος, όπως αυτό περιεγράφει ανωτέρω, αντικειμενικούς λόγους κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, της [συμφωνίας-πλαisiού], ικανούς να καθιστούν σύμφωνη με το δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης κανονιστική ρύθμιση όπως η ιταλική, η οποία δεν προβλέπει δικαίωμα αποζημιώσεως υπέρ του σχολικού προσωπικού που προσλαμβάνεται με σύμβαση εργασίας ορισμένου χρόνου;»

44 Με απόφαση του Δικαστηρίου της 11ης Φεβρουαρίου 2014, αποφασίστηκε η συνεκδίκαση των υποθέσεων C-22/13 και C-61/13 έως C-63/13, καθώς και C-418/13 προς διευκόλυνση της έγγραφης και της προφορικής διαδικασίας, και για την έκδοση κοινής αποφάσεως.

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

45 Με τα προδικαστικά ερωτήματά τους, τα αιτούντα δικαστήρια ζητούν από το Δικαστήριο διευκρινίσεις επί της ερμηνείας, αντιστοίχως, της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού (πρώτο και δεύτερο ερώτημα στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13, πρώτο ερώτημα στην υπόθεση C-63/13, καθώς και πρώτο και δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-418/13), της ρήτρας 4 της εν λόγω συμφωνίας-πλαisiού (τρίτο ερώτημα στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13, καθώς και δεύτερο ερώτημα στην υπόθεση C-63/13), της αρχής της ειλικρινούς συνεργασίας (τέταρτο ερώτημα στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13, καθώς και τρίτο ερώτημα στην υπόθεση C-63/13), της οδηγίας 91/533 (πέμπτο και έκτο ερώτημα στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13), καθώς και διαφόρων γενικών αρχών του δικαίου της Ένωσης (έβδομο ερώτημα στις υποθέσεις C-61/13 και C-62/13).

Επί του παραδεκτού

46 Ο Comune di Napoli προβάλλει ότι η ζητούμενη από το Tribunale di Napoli ερμηνεία του δικαίου της Ένωσης στην υπόθεση C-63/13 δεν είναι αναγκαία για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης και ότι, ως εκ τούτου, η υποβληθείσα στο πλαίσιο της υποθέσεως αυτής αίτηση προδικαστικής αποφάσεως είναι εξ ολοκλήρου απαράδεκτη. Ο Comune di Napoli υποστηρίζει ότι το ίδιο το αιτούν δικαστήριο δέχεται, με την απόφαση περί παραπομπής, ότι, βάσει της σχετικής με τη συμφωνία-πλαisiού νομολογίας του Δικαστηρίου, τα μέτρα που θέσπισε ο Ιταλός νομοθέτης για τη μεταφορά αυτής στην εσωτερική νομοθεσία είναι ανεπαρκή. Επομένως, το εν λόγω δικαστήριο έπρεπε να αποφανθεί επί της διαφοράς της κύριας δίκης με σύμφωνη ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας με το δίκαιο της Ένωσης.

- 47 Υπενθυμίζεται, ωστόσο, ότι, κατά πάγια νομολογία, στο πλαίσιο της θεσπισθείσας από το άρθρο 267 ΣΛΕΕ συνεργασίας μεταξύ του Δικαστηρίου και των εθνικών δικαστηρίων, εναπόκειται αποκλειστικώς στο εθνικό δικαστήριο, το οποίο έχει επιληφθεί της διαφοράς και φέρει την ευθύνη της δικαστικής απόφασης που πρόκειται να εκδοθεί, να εκτιμήσει, λαμβάνοντας υπόψη τις ιδιομορφίες της υποθέσεως, τόσο την αναγκαιότητα μιας προδικαστικής απόφασης για την έκδοση της δικής του απόφασης όσο και το λυσιτελές των ερωτημάτων που υποβάλλει στο Δικαστήριο (απόφαση Rosado Santana, C-177/10, EU:C:2011:557, σκέψη 32 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 48 Όπως έχει επανειλημμένως αποφανθεί το Δικαστήριο, στο πλαίσιο αυτό, τα εθνικά δικαστήρια διαθέτουν στον μέγιστο δυνατό βαθμό τη δυνατότητα να απευθύνονται στο Δικαστήριο, εφόσον εκτιμούν ότι υπόθεση που εκκρεμεί ενώπιόν τους θέτει ζητήματα ερμηνείας ή κύρους διατάξεων του δικαίου της Ένωσης (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις Křížan κ.λπ., C-416/10, EU:C:2013:8, σκέψη 64, καθώς και Ogiერიakhi, C-244/13, EU:C:2014:2068, σκέψη 52).
- 49 Επομένως, η ύπαρξη πάγιας νομολογίας σχετικά με συγκεκριμένο ζήτημα του δικαίου της Ένωσης μπορεί ενδεχομένως να οδηγήσει το Δικαστήριο στην έκδοση διατάξεως, βάσει του άρθρου 99 του Κανονισμού Διαδικασίας, αλλά δεν μπορεί σε καμία περίπτωση να επηρεάσει το παραδεκτό αιτήσεως προδικαστικής απόφασης σε περίπτωση που εθνικό δικαστήριο αποφασίσει, στο πλαίσιο αυτής της εξουσίας εκτιμήσεως, να απευθυνθεί στο Δικαστήριο βάσει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ.
- 50 Τούτων δοθέντων, υπενθυμίζεται ακόμη ότι, κατά πάγια νομολογία, το Δικαστήριο δύναται να αρνηθεί να απαντήσει σε προδικαστικό ερώτημα εθνικού δικαστηρίου μόνον αν προκύπτει προδήλως ότι η ερμηνεία του κοινοτικού δικαίου την οποία ζητεί το εθνικό δικαστήριο δεν έχει καμία σχέση με το υποστατό ή το αντικείμενο της διαφοράς της κύριας δίκης, όταν το πρόβλημα είναι υποθετικής φύσεως ή ακόμα όταν το Δικαστήριο δεν διαθέτει τα πραγματικά ή νομικά στοιχεία που είναι αναγκαία προκειμένου να δώσει λυσιτελή απάντηση στα ερωτήματα που του υποβλήθηκαν (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Érsekcsanádi Mezőgazdasági, C-56/13, EU:C:2014:352, σκέψη 36 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 51 Εν προκειμένω, επισημαίνεται ότι στην υπόθεση C-63/13 το αιτούν δικαστήριο υποβάλλει στο Δικαστήριο τρία προδικαστικά ερωτήματα πανομοιότυπα με το δεύτερο, το τρίτο και το τέταρτο ερώτημα που είχαν υποβληθεί στο πλαίσιο των υποθέσεων C-22/13, C-61/13 και C-62/13.
- 52 Ωστόσο, από την απόφαση περί παραπομπής στην υπόθεση C-63/13 προκύπτει ότι τα πραγματικά περιστατικά και το νομικό πλαίσιο της υποθέσεως αυτής είναι διαφορετικά από τα αντίστοιχα των τριών άλλων υποθέσεων, δεδομένου ότι, κατά το αιτούν δικαστήριο, η F. Russo, ως εκπαιδευτικός εργαζόμενη σε δημοτικό βρεφονηπιακό σταθμό και νηπιαγωγείο, δεν υπάγεται, σε αντίθεση με τους R. Mascolo, A. Fornì και I. Racca, καθώς και τους προσφεύγοντες της κύριας δίκης στην υπόθεση C-418/13, στην απορρέουσα από τον νόμο 124/1999 εθνική κανονιστική ρύθμιση που ισχύει για τα υπό κρατική διαχείριση σχολεία, αλλά εξακολουθεί να υπόκειται στη γενική ρύθμιση που προβλέπεται ιδίως από το νομοθετικό διάταγμα 368/2001.
- 53 Υπό τις συνθήκες αυτές, διαπιστώνεται ότι το πρώτο ερώτημα στην υπόθεση C-63/13, με το οποίο, όπως και στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13, ζητείται να διευκρινιστεί εάν η απορρέουσα από τον νόμο 124/1999 εθνική κανονιστική ρύθμιση είναι συμβατή με τη ρήτρα 5 της συμφωνίας-πλασίου, δεδομένου ότι ο εν λόγω νόμος παρέχει στο κράτος τη δυνατότητα, όσον αφορά υπό τη διαχείρισή του σχολεία, να προσλαμβάνει προσωπικό με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, χωρίς να υπόκειται, σε αντίθεση με τα ιδιωτικά σχολεία, στους περιορισμούς του νομοθετικού διατάγματος 368/2001, είναι αλυσιτελές για την επίλυση της διαφοράς στην υπόθεση C-63/13 και, ως εκ τούτου, έχει υποθετικό χαρακτήρα.
- 54 Το ίδιο ισχύει για το δεύτερο ερώτημα που έχει υποβληθεί στην υπόθεση αυτή, με το οποίο ζητείται, ουσιαστικά, να διευκρινιστεί εάν η επίμαχη εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως απορρέει ειδικότερα από το άρθρο 36, παράγραφος 5, του νομοθετικού διατάγματος 165/2001, είναι συμβατή με τη ρήτρα

4 της συμφωνίας-πλαisiού, καθώς η εν λόγω ρύθμιση αποκλείει στον δημόσιο τομέα την άσκηση δικαιώματος αποζημίωσης σε περίπτωση καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.

- 55 Συγκεκριμένα, το ίδιο το Tribunale di Napoli διαπιστώνει, με την απόφαση περί παραπομπής στην υπόθεση C-63/13, ότι η προσφεύγουσα της κύριας δίκης, σε αντίθεση με τους προσφεύγοντες των κύριων δικών στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13, μπορεί να τύχει της εφαρμογής του άρθρου 5, παράγραφος 4bis, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001, το οποίο προβλέπει τη μετατροπή των διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου των οποίων η συνολική διάρκεια υπερβαίνει τους 36 μήνες σε σύμβαση εργασίας αορίστου χρόνου, και ορθώς χαρακτηρίζεται από το εθνικό δικαστήριο ως συμβατό με τις απαιτήσεις που απορρέουν από το δίκαιο της Ένωσης, καθώς αποτρέπει την καταχρηστική σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου και συνεπάγεται την οριστική εξάλειψη των συνεπειών της εν λόγω καταχρηστικής πρακτικής (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Fiamingo κ.λπ., C-362/13, C-363/13 και C-407/13, EU:C:2014:2044, σκέψεις 69 και 70 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 56 Διαπιστώνεται ότι το εν λόγω δικαστήριο ουδόλως εξηγεί πώς, υπό τις περιστάσεις αυτές, το δεύτερο ερώτημά του στην υπόθεση C-63/13 είναι λυσιτελές για την επίλυση της διαφοράς της κύριας δίκης, όσον αφορά τη συμβατότητα της επίμαχης εθνικής κανονιστικής ρυθμίσεως με το δίκαιο της Ένωσης.
- 57 Εν πάση περιπτώσει, από την απόφαση περί παραπομπής δεν προκύπτει πώς θα μπορούσε ένας εργαζόμενος ο οποίος μπορεί να τύχει της προαναφερθείσας μετατροπής και του οποίου το αίτημα αποζημίωσης, άλλωστε, έχει επικουρικό χαρακτήρα να υποστεί, όπως οι εργαζόμενοι που βρίσκονται σε κατάσταση αντίστοιχη των προσφευγόντων των κύριων δικών στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13, οι οποίοι εξαιρούνται από την εφαρμογή του εν λόγω άρθρου 5, παράγραφος 4bis, ζημία θεμελιώνουσα δικαίωμα αποζημίωσης.
- 58 Υπό τις συνθήκες αυτές, πρέπει να γίνει δεκτό ότι το δεύτερο ερώτημα που υποβλήθηκε στο πλαίσιο της υποθέσεως C-63/13 έχει επίσης υποθετικό χαρακτήρα.
- 59 Περαιτέρω, ο Comune di Napoli, η Ιταλική Κυβέρνηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αμφισβητούν το παραδεκτό του τέταρτου ερωτήματος στο πλαίσιο των υποθέσεων C-22/13, C-61/13 και C-62/13 καθώς και του τρίτου ερωτήματος στο πλαίσιο της υποθέσεως C-63/13, προβάλλοντας, κατ' ουσίαν, ότι η απάντηση στα ερωτήματα αυτά είναι, εν όλω ή εν μέρει, αλυσιτελής για την επίλυση των διαφορών των κύριων δικών.
- 60 Επισημαίνεται ότι τα εν λόγω πανομοιότυπα διατυπωμένα ερωτήματα στηρίζονται, όπως διαπιστώθηκε με τη σκέψη 32 της παρούσας αποφάσεως, στην παραδοχή ότι η ερμηνεία της εθνικής νομοθεσίας που πρότεινε η Ιταλική Κυβέρνηση στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η διάταξη Affatato (EU:C:2010:574, σκέψη 48), σύμφωνα με την οποία το άρθρο 5, παράγραφος 4bis, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001 έχει εφαρμογή στον δημόσιο τομέα, είναι εσφαλμένη και, συνεπώς, συνιστά παραβίαση, εκ μέρους του οικείου κράτους μέλους, της αρχής ειλικρινούς συνεργασίας.
- 61 Όπως, όμως, προκύπτει από τις σκέψεις 14 και 15 της παρούσας αποφάσεως, η ερμηνεία αυτή αντιστοιχεί απολύτως στην ερμηνεία την οποία δέχθηκε εν προκειμένω το Tribunale di Napoli, και με γνώμονα την οποία το Δικαστήριο οφείλει, κατά πάγια νομολογία, να εξετάσει τις υπό κρίση αιτήσεις προδικαστικής αποφάσεως (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση Pontin, C-63/08, EU:C:2009:666, σκέψη 38). Συγκεκριμένα, το εν λόγω δικαστήριο ρητώς επισημαίνει, με τις αποφάσεις περί παραπομπής, ότι, κατά την κρίση του, ο εθνικός νομοθέτης δεν είχε σκοπό να εξαιρέσει τον δημόσιο τομέα από την εφαρμογή του εν λόγω άρθρου 5, παράγραφος 4bis.
- 62 Εξάλλου, όπως προκύπτει από τη σκέψη 28 της παρούσας αποφάσεως, το ίδιο το αιτούν δικαστήριο κρίνει, στο πλαίσιο της αποκλειστικής δικαιοδοσίας του, ότι το άρθρο 5, παράγραφος 4bis, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001, μολονότι έχει εφαρμογή στον δημόσιο τομέα, εντούτοις δεν

εφαρμόζεται στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία, οπότε η διάταξη αυτή δεν ασκεί επιρροή στην επίλυση των διαφορών που αποτελούν αντικείμενο των κύριων δικών στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13.

- 63 Επομένως, το τέταρτο ερώτημα στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13, καθώς και το τρίτο ερώτημα στην υπόθεση C-63/13 έχουν υποθετικό χαρακτήρα.
- 64 Βάσει του συνόλου των προεκτεθέντων, διαπιστώνεται ότι η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως στην υπόθεση C-63/13 είναι, κατά τη νομολογία που υπομνήσθηκε με τη σκέψη 50 της παρούσας αποφάσεως, εξ ολοκλήρου απαράδεκτη, όπως και το τέταρτο ερώτημα στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13.

Επί της ουσίας

- 65 Με το πρώτο ερώτημά τους στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13, καθώς και με τα δύο ερωτήματά τους στην υπόθεση C-418/13, τα οποία πρέπει να εξεταστούν από κοινού, τα αιτούντα δικαστήρια ζητούν, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί εάν η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού έχει την έννοια ότι απαγορεύει εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, η οποία επιτρέπει την ανανέωση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου για την κάλυψη κενών και ελεύθερων θέσεων διδασκόντων και διοικητικού, τεχνικού και επικουρικού προσωπικού στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία, έως την ολοκλήρωση των διαγωνισμών για την πρόσληψη μόνιμου προσωπικού, χωρίς να ορίζει συγκεκριμένες προθεσμίες για την ολοκλήρωση των διαγωνισμών αυτών και αποκλείοντας εντελώς, για τους διδάσκοντες αυτούς και το εν λόγω προσωπικό, τη δυνατότητα προβολής αξιώσεως για την αποκατάσταση της ζημίας που ενδεχομένως έχουν υποστεί λόγω της προαναφερθείσας ανανέωσης.

Επί του πεδίου εφαρμογής της συμφωνίας-πλαisiού

- 66 Η Ελληνική Κυβέρνηση προβάλλει ότι δεν θα ήταν σκόπιμη η υπαγωγή της εκπαίδευσης στις διατάξεις της συμφωνίας-πλαisiού σχετικά με την καταχρηστική σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου. Συγκεκριμένα, η εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από την ύπαρξη «συγκεκριμένων αναγκών», κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, της εν λόγω συμφωνίας-πλαisiού, δεδομένου ότι αποσκοπεί στην τήρηση του δικαιώματος στην παιδεία και είναι απαραίτητη για την εύρυθμη λειτουργία του συστήματος της παιδείας.
- 67 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, όπως προκύπτει από το γράμμα της ρήτρας 2, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού, το πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας αυτής ορίζεται κατά τρόπο ευρύ, με αναφορά γενικώς στους «εργαζομένους ορισμένου χρόνου που έχουν σύμβαση ή σχέση εργασίας, όπως αυτές καθορίζονται από τη νομοθεσία, τις συλλογικές συμβάσεις ή την πρακτική σε κάθε κράτος μέλος». Επιπλέον, ο ορισμός της έννοιας των «εργαζομένων ορισμένου χρόνου», κατά τη συμφωνία-πλαisiού, όπως διατυπώνεται στη ρήτρα 3, σημείο 1, της συμφωνίας αυτής, καταλαμβάνει το σύνολο των εργαζομένων, χωρίς να κάνει διάκριση ανάλογα με τον δημόσιο ή ιδιωτικό χαρακτήρα του εργοδότη με τον οποίο συνδέονται ανεξαρτήτως του νομικού χαρακτηρισμού της συμβάσεώς τους στο εσωτερικό δίκαιο (βλ. απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψεις 28 και 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 68 Η συμφωνία-πλαisiού εφαρμόζεται, επομένως, στο σύνολο των εργαζομένων που παρέχουν αμειβόμενες υπηρεσίες στο πλαίσιο σχέσεως εργασίας ορισμένου χρόνου που τους συνδέει με τον εργοδότη τους, υπό την προϋπόθεση ότι αυτοί δεσμεύονται από σύμβαση εργασίας κατά την έννοια της εθνικής νομοθεσίας και υπό τη μόνη επιφύλαξη του περιθωρίου εκτιμήσεως που παρέχει στα κράτη μέλη η ρήτρα 2, σημείο 2, της συμφωνίας-πλαisiού όσον αφορά την εφαρμογή της σε ορισμένες κατηγορίες

συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας, καθώς και την εξαίρεση, σύμφωνα με το τέταρτο εδάφιο του προοιμίου της συμφωνίας-πλαisiού, των προσωρινώς απασχολουμένων εργαζομένων (βλ. απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψεις 30 έως 33 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 69 Επομένως, η συμφωνία-πλαίσιο δεν αποκλείει κανένα συγκεκριμένο κλάδο από το πεδίο εφαρμογής της και, συνεπώς, έχει εφαρμογή στο προσωπικό που προσλαμβάνεται στον κλάδο της εκπαίδευσης (βλ., συναφώς, απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 38).
- 70 Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται από το περιεχόμενο της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού, από το οποίο προκύπτει ότι, σύμφωνα με το τρίτο εδάφιο του προοιμίου της, καθώς και με τα σημεία 8 και 10 των γενικών παρατηρήσεών της, τα κράτη μέλη έχουν την ευχέρεια, εντός του πλαισίου εφαρμογής της εν λόγω συμφωνίας-πλαisiού και εφόσον τούτο δικαιολογείται αντικειμενικά, να λαμβάνουν υπόψη τις ιδιαίτερες ανάγκες των συγκεκριμένων ειδικών τομέων και/ή κατηγοριών εργαζομένων (απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 39).
- 71 Κατά συνέπεια, εργαζόμενοι ευρισκόμενοι σε κατάσταση αντίστοιχη αυτών των προσφευγόντων των κύριων δικών, οι οποίοι προσλαμβάνονταν ετησίως ως αναπληρωτές σε υπό κρατική διαχείριση σχολεία, στο πλαίσιο συμβάσεων εργασίας κατά την έννοια της εθνικής νομοθεσίας, οι οποίες αναμφισβήτητα δεν συγκαταλέγονται στις σχέσεις εργασίας που εξαιρούνται από το πεδίο εφαρμογής της συμφωνίας-πλαisiού, καλύπτονται από τις διατάξεις της εν λόγω συμφωνίας-πλαisiού και, ειδικότερα, της ρήτρας 5 αυτής (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση *Márquez Samohano*, C-190/13, EU:C:2014:146, σκέψη 39).

Επί της ερμηνείας της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού

- 72 Υπενθυμίζεται ότι με τη ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού επιδιώκεται η επίτευξη ενός από τους σκοπούς της εν λόγω συμφωνίας-πλαisiού, και συγκεκριμένα η οριοθέτηση της πρακτικής των διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, η οποία θεωρείται δυνητική πηγή καταχρήσεων σε βάρος των εργαζομένων, διά της θεσπίσεως ορισμένων διατάξεων προς διασφάλιση ενός ελαχίστου επιπέδου προστασίας, προκειμένου να αποφευχθεί το ενδεχόμενο να περιέρχονται οι μισθωτοί σε κατάσταση αβεβαιότητας (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις *Αδενέλερ* κ.λπ., C-212/04, EU:C:2006:443, σκέψη 63· *Kücük*, C-586/10, EU:C:2012:39, σκέψη 25, καθώς και *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 54).
- 73 Συγκεκριμένα, όπως προκύπτει από το δεύτερο εδάφιο του προοιμίου της συμφωνίας-πλαisiού, καθώς και από τα σημεία 6 και 8 των γενικών παρατηρήσεών της, το ευεργέτημα της σταθερότητας της απασχολήσεως θεωρείται μείζον στοιχείο της προστασίας των εργαζομένων, οι δε συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου μόνον υπό ορισμένες περιστάσεις μπορούν να ανταποκριθούν στις ανάγκες τόσο των εργοδοτών όσο και των εργαζομένων (αποφάσεις *Αδενέλερ* κ.λπ., EU:C:2006:443, σκέψη 62, καθώς και *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 55).
- 74 Επομένως, προκειμένου να αποτραπεί καταχρηστική προσφυγή σε διαδοχικές συμβάσεις ή σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού επιβάλλει στα κράτη μέλη τη λήψη ενός, τουλάχιστον, πραγματικού και δεσμευτικού μέτρου εξ αυτών που απαριθμούνται σε αυτήν, εφόσον το εθνικό τους δίκαιο δεν περιλαμβάνει ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα. Τα τρία συνολικώς μέτρα που απαριθμούνται στο σημείο 1, στοιχεία α' έως γ', της εν λόγω ρήτρας αφορούν την ύπαρξη αντικειμενικών λόγων που δικαιολογούν την ανανέωση τέτοιων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας, τη μέγιστη συνολική διάρκεια αυτών των διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας και τον αριθμό των ανανεώσεών τους (βλ., μεταξύ άλλων, αποφάσεις *Kücük*, EU:C:2012:39, σκέψη 26, καθώς και *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 56).

- 75 Συναφώς, τα κράτη μέλη διαθέτουν περιθώριο εκτιμήσεως για την εφαρμογή της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσου, καθώς έχουν την ευχέρεια είτε να λάβουν ένα ή περισσότερα από τα μέτρα που απαριθμούνται στο σημείο 1, στοιχεία α' έως γ', της ρήτρας αυτής είτε, ακόμη, να αρκестούν σε υφιστάμενα ισοδύναμα νομοθετικά μέτρα, λαμβάνοντας υπόψη τις ανάγκες συγκεκριμένων κλάδων και/ή κατηγοριών εργαζομένων (βλ. απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 59 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 76 Επομένως, η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσου επιτάσσει στα κράτη μέλη την επίτευξη γενικού σκοπού, δηλαδή της αποτροπής τέτοιων καταχρηστικών πρακτικών, παρέχοντάς τους τη δυνατότητα να επιλέξουν τα μέσα για την επίτευξή του, υπό την προϋπόθεση ότι αυτά δεν θα αντιβαίνουν προς τον σκοπό και δεν θα περιορίζουν την πρακτική αποτελεσματικότητα της συμφωνίας-πλαίσου (απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 60).
- 77 Επιπλέον, όταν, όπως συμβαίνει εν προκειμένω, το δίκαιο της Ένωσης δεν προβλέπει ειδικές κυρώσεις για την περίπτωση κατά την οποία παρά ταύτα διαπιστώνονται καταχρηστικές πρακτικές, απόκειται στις εθνικές αρχές να λαμβάνουν μέτρα που πρέπει να είναι όχι μόνον αναλογικά, αλλά και αρκούντως αποτελεσματικά και αποτρεπτικά για να εξασφαλίζουν την πλήρη αποτελεσματικότητα των κανόνων που έχουν θεσπισθεί κατ' εφαρμογή της συμφωνίας-πλαίσου (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 62 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 78 Οι λεπτομερείς κανόνες εφαρμογής των παραπάνω κανόνων θεσπίζονται, εφόσον δεν υπάρχει σχετική ρύθμιση της Ένωσης, στην εσωτερική έννομη τάξη των κρατών μελών δυνάμει της αρχής της διαδικαστικής αυτονομίας των κρατών αυτών, πλην όμως δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκοί από αυτούς που διέπουν παρεμφερείς καταστάσεις εσωτερικής φύσεως (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε να καθιστούν στην πράξη αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που απονέμει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 63 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 79 Επομένως, σε περίπτωση καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, πρέπει να υπάρχει δυνατότητα εφαρμογής μέτρου που να παρέχει αποτελεσματικές και ισοδύναμες εγγυήσεις για την προστασία των εργαζομένων, ώστε να επιβάλλονται οι δέουσες κυρώσεις και να εξαλείφονται οι συνέπειες της παραβάσεως του δικαίου της Ένωσης (απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 64 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 80 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι, όπως έχει επανειλημμένως τονίσει το Δικαστήριο, η συμφωνία-πλαίσιο δεν επιβάλλει γενική υποχρέωση στα κράτη μέλη να προβλέπουν τη μετατροπή των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου. Πράγματι, η ρήτρα 5, σημείο 2, της συμφωνίας-πλαίσου καταλείπει καταρχήν στα κράτη μέλη τη μέριμνα να καθορίζουν τις συνθήκες υπό τις οποίες οι συμβάσεις ή οι σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου χαρακτηρίζονται ως αορίστου χρόνου. Κατά συνέπεια, η συμφωνία-πλαίσιο δεν ορίζει τις προϋποθέσεις υπό τις οποίες μπορεί να γίνεται χρήση συμβάσεων αορίστου χρόνου (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 65 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 81 Εν προκειμένω, όσον αφορά την επίμαχη στις κύριες δίκες εθνική κανονιστική ρύθμιση, υπενθυμίζεται ότι δεν απόκειται στο Δικαστήριο να αποφαινεται επί της ερμηνείας των διατάξεων του εσωτερικού δικαίου, καθόσον τούτο αποτελεί έργο αποκλειστικά του αιτούντος δικαστηρίου ή, ενδεχομένως, των αρμόδιων εθνικών δικαστηρίων, τα οποία πρέπει να εξετάζουν εάν οι διατάξεις της εφαρμοστέας εθνικής ρυθμίσεως ανταποκρίνονται στις επιταγές που υπομνήσθηκαν με τις σκέψεις 74 έως 79 της παρούσας αποφάσεως (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 66 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 82 Συνεπώς, στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να εκτιμήσει εάν και κατά πόσον οι προϋποθέσεις εφαρμογής καθώς και η αποτελεσματική εφαρμογή των σχετικών διατάξεων του εσωτερικού δικαίου συνιστούν πρόσφορο μέτρο για την αποτροπή και, εν ανάγκη, την επιβολή κυρώσεων για την καταχρηστική σύναψη διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου (βλ. απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 67 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 83 Ωστόσο, το Δικαστήριο, αποφαινόμενο επί προδικαστικής παραπομπής, μπορεί, ενδεχομένως, να παράσχει διευκρινίσεις προκειμένου να καθοδηγήσει το εθνικό δικαστήριο στην ερμηνεία του (βλ., μεταξύ άλλων, απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 68 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- Επί της υπάρξεως μέτρων αποτροπής της καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου
- 84 Όσον αφορά την ύπαρξη μέτρων αποτροπής της καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλασίου, δεν αμφισβητείται ότι η επίμαχη στις κύριες δίκες εθνική κανονιστική ρύθμιση επιτρέπει την πρόσληψη αναπληρωτών διδασκόντων με διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, χωρίς να προβλέπει κανένα μέτρο που να περιορίζει τη μέγιστη συνολική διάρκεια των συμβάσεων αυτών ή τον αριθμό των ανανεώσεών τους, κατά την έννοια του σημείου 1, στοιχεία β' και γ', της εν λόγω ρήτρας. Ειδικότερα, το *Tribunale di Napoli* επισημαίνει, συναφώς, όπως προκύπτει από τη σκέψη 28 της παρούσας αποφάσεως, ότι το άρθρο 10, παράγραφος 4bis, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001 εξαιρεί πλέον τα υπό κρατική διαχείριση σχολεία από το άρθρο 5, παράγραφος 4bis, του εν λόγω διατάγματος, κατά το οποίο οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου διάρκειας άνω των 36 μηνών μετατρέπονται σε συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου, επιτρέποντας έτσι απεριόριστα τις ανανεώσεις των εν λόγω συμβάσεων. Δεν αμφισβητείται επίσης ότι η επίμαχη στις κύριες δίκες εθνική κανονιστική ρύθμιση δεν περιέχει κανένα μέτρο ισοδύναμο με τα προβλεπόμενα από τη ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλασίου.
- 85 Υπό τις συνθήκες αυτές, η ανανέωση τέτοιων συμβάσεων εργασίας πρέπει να δικαιολογείται από «αντικειμενικούς λόγους» κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλασίου.
- 86 Όπως προκύπτει από το σημείο 7 των γενικών παρατηρήσεων της συμφωνίας-πλασίου, τα συμβαλλόμενα σε αυτή μέρη εκτίμησαν ότι η σύναψη συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου βάσει αντικειμενικών λόγων αποτελεί μέσο αποτροπής των καταχρηστικών πρακτικών (βλ. αποφάσεις *Αδενέλερ* κ.λπ., EU:C:2006:443, σκέψη 67, καθώς και *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 58).
- 87 Όσον αφορά τους «αντικειμενικούς λόγους» κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλασίου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι ο όρος αυτός καλύπτει σαφείς και συγκεκριμένες περιστάσεις που χαρακτηρίζουν συγκεκριμένη δραστηριότητα και οι οποίες, κατά συνέπεια, μπορούν να δικαιολογήσουν, στο ειδικό αυτό πλαίσιο, τη σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου. Οι περιστάσεις αυτές μπορούν να οφείλονται, μεταξύ άλλων, στην ιδιαίτερη φύση των καθηκόντων για την εκτέλεση των οποίων έχουν συναφθεί οι συμβάσεις αυτές και στα εγγενή χαρακτηριστικά των καθηκόντων αυτών ή, ενδεχομένως, στην επιδίωξη ενός θεμιτού σκοπού κοινωνικής πολιτικής εκ μέρους κράτους μέλους (απόφαση *Kücüik*, EU:C:2012:39, σκέψη 27 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 88 Αντιθέτως, διάταξη της εθνικής νομοθεσίας η οποία απλώς θα επέτρεπε, γενικά και αφηρημένα μέσω κανόνα προβλεπομένου σε νόμο ή κανονιστική πράξη, τη σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου δεν θα ήταν σύμφωνη προς τις απαιτήσεις που προσδιορίστηκαν στην προηγούμενη σκέψη της παρούσας αποφάσεως. Συγκεκριμένα, μια τέτοια, αμιγώς τυπική, διάταξη δεν καθιστά δυνατή τη συναγωγή αντικειμενικών και διαφανών κριτηρίων προκειμένου να ελεγχθεί αν η

ανανέωση των συμβάσεων αυτών ανταποκρίνεται πράγματι σε μια γνήσια ανάγκη, είναι πρόσφορη προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και αναγκαία προς τούτο. Μια τέτοια διάταξη ενέχει συνεπώς πραγματικό κίνδυνο καταχρηστικής συνάψεως τέτοιων συμβάσεων και, ως εκ τούτου, δεν είναι συμβατή προς τον σκοπό και την πρακτική αποτελεσματικότητα της συμφωνίας-πλαίσιο (απόφαση Küçük, EU:C:2012:39, σκέψεις 28 και 29 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 89 Εν προκειμένω, επισημαίνεται, καταρχάς, ότι, από τις αποφάσεις περί παραπομπής και από τις διευκρινίσεις που παρασχέθηκαν κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, προκύπτει ότι, σύμφωνα με την επίμαχη στις κύριες δίκες εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως αυτή απορρέει από τον νόμο 124/1999, στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία προσλαμβάνεται είτε μόνιμο προσωπικό με σχέση εργασίας αορίστου χρόνου είτε αναπληρωτές με σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου. Η πρόσληψη μόνιμου προσωπικού πραγματοποιείται σύμφωνα με το λεγόμενο σύστημα των «δύο διαύλων», δηλαδή για το ήμισυ των κενών θέσεων κάθε σχολικού έτους μέσω διαγωνισμών βάσει τίτλων και εξετάσεων και για το υπόλοιπο ήμισυ μέσω εφεδρικών πινάκων διαρκούς ισχύος, στους οποίους περιλαμβάνονται οι εκπαιδευτικοί που έχουν επιτύχει σε τέτοιους διαγωνισμούς, αλλά δεν έχουν καταλάβει μόνιμη θέση, και οι εκπαιδευτικοί που έχουν παρακολουθήσει μαθήματα για την απόκτηση επάρκειας για διδασκαλία σε σχολές ειδικεύσεως στην εκπαίδευση. Η πρόσληψη αναπληρωτών πραγματοποιείται βάσει των πινάκων αυτών, η δε πραγματοποίηση διαδοχικών αναπληρώσεων συνεπάγεται την εξέλιξη του εκπαιδευτικού στον εφεδρικό πίνακα και μπορεί να οδηγήσει στον διορισμό του σε μόνιμη θέση.
- 90 Από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει επίσης ότι η επίμαχη εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως απορρέει από το άρθρο 4 του νόμου 124/1999, σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του διατάγματος 131/2007, προβλέπει τρεις μορφές αναπληρώσεως: πρώτον, ετήσιες αναπληρώσεις στον πίνακα του «κατά νόμον» προβλεπόμενου προσωπικού, έως την ολοκλήρωση των διαγωνισμών προσλήψεως μόνιμου προσωπικού, για τις θέσεις που μένουν ελεύθερες και κενές, δηλαδή δεν καλύπτονται από μόνιμο προσωπικό, οι οποίες λήγουν με τη λήξη του σχολικού έτους (31 Αυγούστου), δεύτερον, προσωρινές αναπληρώσεις στον πίνακα του «πραγματικού» προσωπικού για μη κενές αλλά ελεύθερες θέσεις, οι οποίες λήγουν με τη λήξη των παιδαγωγικών δραστηριοτήτων (30 Ιουνίου), και, τρίτον, προσωρινές ή μικρής διάρκειας αναπληρώσεις, σε άλλες περιπτώσεις, οι οποίες διαρκούν όσο και οι λόγοι που τις προκάλεσαν.
- 91 Τονίζεται ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση που επιτρέπει την ανανέωση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου προς αντικατάσταση, αφενός, προσωπικού των υπό κρατική διαχείριση σχολείων έως την ολοκλήρωση των διαγωνισμών για την πρόσληψη μόνιμου προσωπικού και, αφετέρου, προσωπικού των εν λόγω σχολείων που βρίσκεται σε προσωρινή αδυναμία ασκήσεως των καθηκόντων του δεν αντιβαίνει αυτή καθαυτή στη συμφωνία-πλαίσιο. Συγκεκριμένα, η προσωρινή αναπλήρωση εργαζομένου για την κάλυψη προσωρινών ουσιαστικά αναγκών του εργοδότη σε προσωπικό μπορεί, καταρχήν, να αποτελεί «αντικειμενικό λόγο» κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της ως άνω συμφωνίας-πλαισίου (βλ., συναφώς, αποφάσεις Αγγελιδάκη κ.λπ., C-378/07 έως C-380/07, EU:C:2009:250, σκέψεις 101 και 102, καθώς και Küçük, EU:C:2012:39, σκέψη 30).
- 92 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι σε μια διοικητική αρχή με πολυπληθές προσωπικό, όπως συμβαίνει στον κλάδο της εκπαίδευσης, είναι αναπόφευκτο να υφίσταται συχνά ανάγκη προσωρινής αναπληρώσεως, ιδίως λόγω της απουσίας υπαλλήλων οι οποίοι λαμβάνουν αναρρωτικές άδειες, άδειες μητρότητας, γονικές ή άλλες άδειες. Η προσωρινή αναπλήρωση μισθωτών υπ' αυτές τις συνθήκες μπορεί να αποτελεί αντικειμενικό λόγο κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλαισίου, ο οποίος δικαιολογεί τόσο την ορισμένη διάρκεια ισχύος των συμβάσεων που συνάπτονται με το αναπληρωματικό προσωπικό όσο και την ανανέωση των συμβάσεων αυτών αναλόγως των αναγκών που προκύπτουν, υπό την επιφύλαξη της τηρήσεως των σχετικών απαιτήσεων της συμφωνίας-πλαισίου (βλ., συναφώς, απόφαση Küçük, EU:C:2012:39, σκέψη 31).
- 93 Το συμπέρασμα αυτό επιβάλλεται κατά μείζονα λόγο όταν η εθνική κανονιστική ρύθμιση βάσει της οποίας δικαιολογείται η ανανέωση συμβάσεων ορισμένου χρόνου σε περίπτωση προσωρινής αναπληρώσεως επιδιώκει και σκοπούς που αναγνωρίζονται ως θεμιτοί σκοποί κοινωνικής πολιτικής.

Ειδικότερα, όπως προκύπτει από τη σκέψη 87 της παρούσας αποφάσεως, η έννοια του «αντικειμενικού λόγου» κατά τη ρήτρα 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλασίου εμπερικλείει την επιδίωξη τέτοιων σκοπών. Πάντως, μέτρα που αποσκοπούν στην προστασία της κηρύσεως και της μητρότητας, καθώς και στην εξασφάλιση της δυνατότητας ανδρών και γυναικών να συμβιβάσουν τις επαγγελματικές και οικογενειακές υποχρεώσεις τους επιδιώκουν θεμιτούς σκοπούς κοινωνικής πολιτικής (βλ. απόφαση Küçük, EU:C:2012:39, σκέψεις 32 και 33 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).

- 94 Τονίζεται, περαιτέρω, ότι, όπως προκύπτει ιδίως από την απόφαση περί παραπομπής στην υπόθεση C-418/13, η εκπαίδευση αντιστοιχεί σε θεμελιώδες δικαίωμα κατοχυρωμένο από το Σύνταγμα της Ιταλικής Δημοκρατίας, το οποίο υποχρεώνει το κράτος να οργανώνει την παροχή υπηρεσίας σχολικής εκπαίδευσεως, κατά τρόπον ώστε να εξασφαλίζεται διαρκώς η ισορροπία μεταξύ του αριθμού των εκπαιδευτικών και των μαθητών. Δεν μπορεί, πάντως, να αμφισβητηθεί ότι η εξασφάλιση της ισορροπίας αυτής εξαρτάται από πληθώρα παραμέτρων, οι οποίες ενίοτε είναι δυσχερώς ελέγξιμες ή προβλέψιμες, όπως οι ροές της εξωτερικής και της εσωτερικής μετανάστευσης ή η επιλογή κατευθύνσεων σπουδών από τους μαθητές.
- 95 Πρέπει να γίνει δεκτό ότι οι παράμετροι αυτές επιβεβαιώνουν ότι στον επίμαχο στις κύριες δίκες κλάδο της εκπαίδευσης υπάρχει ιδιαίτερη ανάγκη για ευελιξία, η οποία, σύμφωνα με τη νομολογία που υπομνήσθηκε με τη σκέψη 70 της παρούσας αποφάσεως, μπορεί να αποτελέσει, στον συγκεκριμένο κλάδο, αντικειμενικό λόγο, κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλασίου, για τη σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, προκειμένου να καλυφθεί επαρκώς η ζήτηση σχολικής εκπαίδευσης και να μην εκτεθεί το κράτος, ως εργοδότης στον εν λόγω κλάδο, στον κίνδυνο μονιμοποίησης αριθμού εκπαιδευτικών κατά πολύ υψηλότερου αυτού που είναι αναγκαίος για την κάλυψη των σχετικών υποχρεώσεών του.
- 96 Τέλος, διαπιστώνεται ότι, σε περίπτωση που κράτος μέλος επιφυλάσσει την πρόσβαση σε μόνιμες θέσεις στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία μόνο στο προσωπικό που έχει επιτύχει σε διαγωνισμό, μπορεί να είναι αντικειμενικά δικαιολογημένα, βάσει της διατάξεως αυτής, η κάλυψη των κενών θέσεων με διαδοχικές συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου έως την ολοκλήρωση των εν λόγω διαγωνισμών.
- 97 Οι προσφεύγοντες των κύριων δικών υποστηρίζουν, ωστόσο, ότι η επίμαχη στις κύριες δίκες εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως απορρέει από το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου 124/1999, το οποίο επιτρέπει την ανανέωση των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου προκειμένου να καλυφθούν με ετήσιες αναπληρώσεις κενές και ελεύθερες θέσεις, έως «την ολοκλήρωση των διαγωνισμών για την πρόσληψη μόνιμου διδακτικού προσωπικού», οδηγεί, στην πράξη, στην καταχρηστική σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, διότι δεν υπάρχει καμία βεβαιότητα όσον αφορά τον χρόνο διεξαγωγής των διαγωνισμών. Επομένως, η ανανέωση τέτοιων συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου καθιστά δυνατή και την κάλυψη πάγιων και διαρκών αναγκών των σχολείων υπό κρατική διαχείριση, οι οποίες είναι απόρροια της διαρθρωτικής ελλείψεως μόνιμου προσωπικού.
- 98 Η Ιταλική Κυβέρνηση προβάλλει ότι το λεγόμενο σύστημα των «δύο διαύλων», όπως περιγράφεται στη σκέψη 89 της παρούσας αποφάσεως, παρέχει στο προσωπικό που εργάζεται στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία με σχέση εργασίας ορισμένου χρόνου τη δυνατότητα μονιμοποίησης, διότι το προσωπικό αυτό μπορεί όχι μόνο να μετέχει στους δημόσιους διαγωνισμούς, αλλά και, διά της εξελίξεως στους εφεδρικούς πίνακες, ως αποτέλεσμα διαδοχικών αναπληρώσεων, να συγκεντρώσει, με συνυπολογισμό των περιόδων εργασίας ορισμένου χρόνου, την απαιτούμενη για τη μονιμοποίησή του προϋπηρεσία. Πάντως, οι πίνακες αυτοί «εξαντλούνται», υπό την έννοια ότι, εφόσον εγγραφεί σε αυτούς ορισμένος αριθμός εκπαιδευτικών, δεν επιτρέπεται η εγγραφή περισσότερων. Συνεπώς, οι πίνακες αυτοί αποτελούν μέσο καταπολεμήσεως της εργασιακής επισφάλειας. Ανεξαρτήτως των ιδιαιτεροτήτων της υπό κρίση περιπτώσεως, η επίμαχη εθνική κανονιστική ρύθμιση πρέπει, συνεπώς, να θεωρηθεί συμβατή με τη ρήτρα 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλασίου.

- 99 Συναφώς, τονίζεται ότι, ακόμη και αν η εθνική κανονιστική ρύθμιση που επιτρέπει την ανανέωση διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου για την αντικατάσταση προσωπικού έως την ολοκλήρωση των διαγωνισμών μπορεί να δικαιολογηθεί από αντικειμενικό λόγο, εντούτοις η επίκληση του λόγου αυτού σε μια συγκεκριμένη περίπτωση πρέπει, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της οικείας δραστηριότητας και των συνθηκών υπό τις οποίες ασκείται, να είναι σύμφωνη προς τις επιταγές της συμφωνίας-πλαisiού. Επομένως, κατά την εφαρμογή της οικείας διατάξεως της εθνικής νομοθεσίας, οι αρμόδιες αρχές πρέπει να είναι σε θέση να χρησιμοποιούν αντικειμενικά και διαφανή κριτήρια, ώστε να ελέγχεται εάν η ανανέωση τέτοιων συμβάσεων ανταποκρίνεται όντως σε πραγματική ανάγκη, μπορεί να συμβάλει στην επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και είναι αναγκαία προς τούτο (βλ., συναφώς, απόφαση Küçük, EU:C:2012:39, σκέψη 34 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 100 Πάντως, όπως έχει επανειλημμένως αποφανθεί το Δικαστήριο, η ανανέωση συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου για την κάλυψη αναγκών οι οποίες δεν είναι στην πραγματικότητα προσωρινές, αλλά πάγιες και διαρκείς, δεν δικαιολογείται βάσει της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλαisiού. Ειδικότερα, μια τέτοια χρήση των συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου θα ήταν ευθέως αντίθετη προς την παραδοχή επί της οποίας βασίζεται η συμφωνία-πλαisiο για τις συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, ότι δηλαδή οι συμβάσεις εργασίας αορίστου χρόνου συνιστούν τη γενική μορφή των σχέσεων εργασίας, έστω και αν οι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου αποτελούν χαρακτηριστικό στοιχείο της απασχολήσεως σε ορισμένους τομείς ή για ορισμένα επαγγέλματα και δραστηριότητες (απόφαση Küçük, EU:C:2012:39, σκέψεις 36 και 37 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 101 Επομένως, για την τήρηση της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλαisiού πρέπει να διαπιστώνεται συγκεκριμένα ότι η ανανέωση διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου αποσκοπεί στην κάλυψη προσωρινών αναγκών και ότι διάταξη της εθνικής νομοθεσίας όπως το άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου 124/1999, σε συνδυασμό με το άρθρο 1 του διατάγματος 131/2007 δεν χρησιμοποιείται, στην πραγματικότητα, για να καλύψει πάγιες και διαρκείς ανάγκες του εργοδότη για προσωπικό (βλ., συναφώς, απόφαση Küçük, EU:C:2012:39, σκέψη 39 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 102 Προς τούτο, πρέπει να εξετάζονται, στην κάθε περίπτωση, όλες οι προκειμένες περιστάσεις, λαμβανομένων υπόψη, μεταξύ άλλων, του αριθμού των εν λόγω διαδοχικών συμβάσεων που έχουν συναφθεί με το ίδιο πρόσωπο ή για την εκτέλεση της ίδιας εργασίας, προκειμένου να αποκλειστεί το ενδεχόμενο οι συμβάσεις ή οι σχέσεις εργασίας ορισμένου χρόνου, έστω και αν συνάπτονται φαινομενικά για την κάλυψη ανάγκης σε αναπληρωματικό προσωπικό, να χρησιμοποιούνται καταχρηστικά από τους εργοδότες (βλ., συναφώς, απόφαση Küçük, EU:C:2012:39, σκέψη 40 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 103 Σε περίπτωση που συντρέχει «αντικειμενικός λόγος» κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλαisiού αποκλείεται, καταρχήν, η ύπαρξη καταχρήσεως, εκτός εάν από τη συνολική εξέταση των περιστάσεων της ανανέωσης των οικείων συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου προκύπτει ότι οι παροχές που αξιώνονται από τον εργαζόμενο δεν αντιστοιχούν σε προσωρινή μόνον ανάγκη (απόφαση Küçük, EU:C:2012:39, σκέψη 51).
- 104 Συνεπώς, αντιθέτως προς ό,τι υποστηρίζει η Ιταλική Κυβέρνηση, το γεγονός ότι η επίμαχη στις κύριες δίκες εθνική κανονιστική ρύθμιση μπορεί να δικαιολογηθεί από «αντικειμενικό λόγο» κατά την έννοια της προαναφερθείσας διατάξεως δεν εξασφαλίζει τη συμβατότητα της ρυθμίσεως αυτής, εφόσον προκύπτει ότι η εφαρμογή της ρυθμίσεως σε μια συγκεκριμένη περίπτωση καταλήγει εν τοις πράγμασι σε καταχρηστική σύναψη διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.
- 105 Πάντως, συναφώς, μολονότι, κατά τη νομολογία που υπομνήσθηκε με τις σκέψεις 81 και 82 της παρούσας αποφάσεως, η εκτίμηση των πραγματικών περιστατικών, στο πλαίσιο της διαδικασίας του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, εμπίπτει αποκλειστικά στη δικαιοδοσία των εθνικών δικαστηρίων, εντούτοις

διαπιστώνεται ότι από τα στοιχεία που προσκομίστηκαν στο Δικαστήριο στις υπό κρίση υποθέσεις προκύπτει ότι, όπως άλλωστε παραδέχεται η Ιταλική Κυβέρνηση, ο χρόνος που απαιτείται για τη μονιμοποίηση των εκπαιδευτικών στο πλαίσιο του συστήματος αυτού είναι μεταβλητός και αβέβαιος.

- 106 Συγκεκριμένα, αφενός, διαπιστώνεται ότι, όπως προκύπτει από τη διατύπωση του πρώτου ερωτήματος στην υπόθεση C-418/13, η επίμαχη στις κύριες δίκες εθνική κανονιστική ρύθμιση δεν ορίζει καμία συγκεκριμένη προθεσμία για τη διεξαγωγή διαγωνισμών, καθώς τούτο εξαρτάται από τις οικονομικές δυνατότητες του κράτους και τη διακριτική ευχέρεια της διοίκησης. Συγκεκριμένα, όπως διαπίστωσε και το Corte costituzionale με την απόφαση περί παραπομπής στην ίδια υπόθεση, μεταξύ 2000 και 2011 δεν διεξήχθη κανένας διαγωνισμός.
- 107 Αφετέρου, από τις διευκρινίσεις της Ιταλικής Κυβερνήσεως προκύπτει ότι η μονιμοποίηση διά της εξελίξεως των εκπαιδευτικών στους εφεδρικούς πίνακες εξαρτάται από τη συνολική διάρκεια των συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, καθώς και από τον αριθμό των κενών θέσεων, δηλαδή, όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή, από τυχαίες και απρόβλεπτες περιστάσεις.
- 108 Επομένως, εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, μολονότι τυπικώς ορίζει ότι συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου συνάπτονται μόνο για τις ετήσιες αναπληρώσεις σε κενές και ελεύθερες θέσεις στα σχολεία υπό κρατική διαχείριση, οι οποίες έχουν προσωρινό μόνο χαρακτήρα, έως την ολοκλήρωση των διαγωνισμών για την πρόσληψη μόνιμου προσωπικού, εντούτοις δεν διασφαλίζει ότι η επίκληση του αντικειμενικού λόγου αυτού σε μια συγκεκριμένη περίπτωση συνάδει, λαμβανομένων υπόψη των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της οικείας δραστηριότητας και των συνθηκών υπό τις οποίες ασκείται, με τις απαιτήσεις της συμφωνίας-πλαisiού.
- 109 Συγκεκριμένα, μια τέτοια ρύθμιση, ελλείψει συγκεκριμένου χρονοδιαγράμματος για τη διεξαγωγή και ολοκλήρωση διαγωνισμών με τους οποίους περατώνεται η αναπλήρωση και, συνεπώς, ελλείψει οριοθετήσεως όσον αφορά τον αριθμό των ετήσιων αναπληρώσεων που μπορεί να πραγματοποιήσει ο ίδιος εργαζόμενος, ώστε να ζητήσει να διοριστεί στην ίδια κενή θέση, επιτρέπει, κατά παράβαση της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλαisiού, την ανανέωση συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου για την κάλυψη αναγκών οι οποίες δεν είναι στην πραγματικότητα προσωρινές, αλλά πάγιες και διαρκείς, λόγω διαρθρωτικών ελλείψεων θέσεων μόνιμου προσωπικού στο συγκεκριμένο κράτος μέλος. Η διαπίστωση αυτή επιβεβαιώνεται όχι μόνον από την κατάσταση των προσφευγόντων στις κύριες δίκες, όπως αυτή περιγράφεται στις σκέψεις 23 και 37 της παρούσας αποφάσεως, αλλά και γενικότερα από τα στοιχεία που προσκομίστηκαν στο Δικαστήριο στο πλαίσιο των υπό κρίση υποθέσεων. Προκύπτει, συγκεκριμένα, ότι, αναλόγως του έτους και της πηγής των στοιχείων, περίπου το 30 %, ή ακόμα και, σύμφωνα με το Tribunale di Napoli, το 61 % του διοικητικού, τεχνικού και επικουρικού προσωπικού των σχολείων υπό κρατική διαχείριση εργάζεται με συμβάσεις εργασίας ορισμένου χρόνου και ότι, μεταξύ 2006 και 2011, το ποσοστό των εκπαιδευτικών των σχολείων αυτών που εργάζονται με τέτοιες συμβάσεις κυμαίνεται μεταξύ 13 % και 18 % του συνόλου του διδακτικού προσωπικού των εν λόγω σχολείων.
- 110 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι δημοσιονομικοί λόγοι μπορούν να αποτελούν το έρεισμα των επιλογών κράτους μέλους ως προς την κοινωνική πολιτική και να επηρεάσουν τη φύση και το εύρος εφαρμογής των μέτρων κοινωνικής προστασίας που επιθυμεί να θεσπίσει το κράτος αυτό, πλην όμως δεν αποτελούν σκοπό επιδιωκόμενο με την πολιτική αυτή και, ως εκ τούτου, δεν μπορούν να δικαιολογήσουν την απόλυτη έλλειψη μέτρων αποτρεπτικών της καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση Thiele Meneses, C-220/12, EU:C:2013:683, σκέψη 43 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 111 Εν πάση περιπτώσει, επισημαίνεται ότι, όπως προκύπτει από τη σκέψη 89 της παρούσας αποφάσεως, εθνική κανονιστική ρύθμιση όπως αυτή των κύριων δικών δεν επιφυλάσσει την πρόσβαση σε μόνιμες θέσεις εργασίας στα σχολεία υπό κρατική διαχείριση μόνο στο προσωπικό που έχει επιτύχει σε διαγωνισμό, καθώς επιτρέπει, στο πλαίσιο του λεγόμενου συστήματος «των δύο διαύλων», τη

μονιμοποίηση εκπαιδευτικών που έχει παρακολουθήσει μόνον μαθήματα για τη χορήγηση επάρκειας διδασκαλίας. Υπό τις συνθήκες αυτές, όπως ορθώς επισήμανε η Επιτροπή κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η σύναψη, εν προκειμένω, διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου για την κάλυψη κενών και ελεύθερων θέσεων στα εν λόγω σχολεία, εν αναμονή της ολοκλήρωσης των διαγωνισμών προσλήψεως προσωπικού, δεν είναι καθόλου αυτονόητο ότι μπορεί να χαρακτηριστεί ως δικαιολογημένη, βάσει της ρήτρας 5, σημείο 1, στοιχείο α', της συμφωνίας-πλαίσιου, πράγμα που εναπόκειται στα αιτούντα δικαστήρια να κρίνουν.

112 Συναφώς, τονίζεται ότι, όπως επισήμανε η Επιτροπή, για την εφαρμογή της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσιου, τα κράτη μέλη μπορούν νομίμως να επιλέξουν να μη θεσπίσουν το προβλεπόμενο στο σημείο 1, στοιχείο α', της εν λόγω ρήτρας μέτρο. Τα κράτη μέλη μπορούν, αντιθέτως, να προτιμήσουν να θεσπίσουν ένα ή και τα δύο από τα μέτρα που αναφέρονται στο σημείο 1, στοιχεία β' και γ', της εν λόγω ρήτρας και τα οποία αφορούν τη μέγιστη συνολική διάρκεια αυτών των διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας και τον αριθμό των ανανεώσεων τους αντίστοιχα, υπό την προϋπόθεση ότι, οποιοδήποτε μέτρο και αν επιλεγεί, θα διασφαλίζεται η αποτελεσματική αποτροπή της καταχρηστικής συνάψεως συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου (βλ., συναφώς, απόφαση *Fiamingo* κ.λπ., EU:C:2014:2044, σκέψη 61).

113 Συνεπώς, από τα στοιχεία που προσκομίστηκαν στο Δικαστήριο στο πλαίσιο των υπό κρίση υποθέσεων διαπιστώνεται ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, δεν περιλαμβάνει, με την επιφύλαξη των εξακριβώσεων που θα διενεργηθούν από τα αιτούντα δικαστήρια, μέτρο αποτρεπτικό της καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου κατά την έννοια της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαίσιου, κατ' αντίθεση προς τις επιταγές που υπομνήστηκαν με τις σκέψεις 74 και 76 της παρούσας αποφάσεως.

– Επί της υπάρξεως κυρώσεων σε περίπτωση καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου

114 Όσον αφορά την ύπαρξη μέτρων για την επιβολή κυρώσεων σε περίπτωση καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων ή σχέσεων εργασίας ορισμένου χρόνου, τονίζεται, πρώτον, ότι από τις αποφάσεις περί παραπομπής προκύπτει ότι, όπως υπογραμμίζει το *Corte costituzionale* στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημά του στην υπόθεση C-418/13, η επίμαχη στις κύριες δίκες εθνική κανονιστική ρύθμιση αποκλείει κάθε δικαίωμα αποκαταστάσεως της ζημίας που έχει προκληθεί εξαιτίας της καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου στον κλάδο της εκπαίδευσης. Ειδικότερα, δεν αμφισβητείται ότι, σε περίπτωση καταχρηστικής συνάψεως συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου στον δημόσιο τομέα, το σύστημα του άρθρου 36, παράγραφος 5, του νομοθετικού διατάγματος 165/2001 δεν παρέχει τέτοιο δικαίωμα στο πλαίσιο των υποθέσεων των κύριων δικών.

115 Εξάλλου, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 28 και 84 της παρούσας αποφάσεως, δεν αμφισβητείται επίσης ότι η επίμαχη στις κύριες δίκες εθνική κανονιστική ρύθμιση δεν επιτρέπει ούτε τη μετατροπή των διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου σε σύμβαση ή σχέση εργασίας αορίστου χρόνου, καθώς αποκλείεται η εφαρμογή του άρθρου 5, παράγραφος 4bis, του νομοθετικού διατάγματος 368/2001 στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία.

116 Κατά συνέπεια, όπως προκύπτει από τις αποφάσεις περί παραπομπής και τις παρατηρήσεις της Ιταλικής Κυβερνήσεως, η μόνη δυνατότητα που έχει στη διάθεσή του ο εργαζόμενος που εργάζεται ως αναπληρωτής σε σχολείο υπό κρατική διαχείριση βάσει του άρθρου 4 του νόμου 124/1999 για μετατροπή των διαδοχικών συμβάσεών του εργασίας ορισμένου χρόνου σε σύμβαση ή σχέση εργασίας αορίστου χρόνου έγκειται στη μονιμοποίησή του διά της εξελίξεώς του στον εφεδρικό πίνακα.

- 117 Ωστόσο, δεδομένου ότι η δυνατότητα αυτή έχει, όπως προκύπτει από τις σκέψεις 105 έως 107 της παρούσας αποφάσεως, τυχαίο χαρακτήρα, δεν μπορεί να θεωρηθεί κύρωση αρκούντως αποτελεσματική και αποτρεπτική, ώστε να διασφαλίζει την πλήρη αποτελεσματικότητα των μέτρων εφαρμογής της συμφωνίας-πλαisiού.
- 118 Τα κράτη μέλη διαθέτουν βεβαίως την ευχέρεια, κατά την εφαρμογή της ρήτρας 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού, να λαμβάνουν υπόψη, όπως προαναφέρθηκε στις σκέψεις 70 και 95 της παρούσας αποφάσεως, τις ανάγκες συγκεκριμένου κλάδου, όπως αυτός της εκπαίδευσης, πλην όμως η ευχέρεια αυτή δεν τα απαλλάσσει από την υποχρέωση θεσπίσεως μέτρων για την επιβολή κατάλληλων κυρώσεων σε περίπτωση καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου.
- 119 Επομένως, από τα στοιχεία που προσκομίστηκαν στο Δικαστήριο στο πλαίσιο των υπό κρίση υποθέσεων διαπιστώνεται ότι εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, δεν είναι συμβατή, υπό την επιφύλαξη των εξακριβώσεων που θα διενεργηθούν από τα αιτούντα δικαστήρια, με τις νομολογιακές επιταγές που υπομνήστηκαν με τις σκέψεις 77 έως 80 της παρούσας αποφάσεως.
- 120 Συνεπώς, στα αιτούντα δικαστήρια πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού έχει την έννοια ότι απαγορεύει εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, βάσει της οποίας είναι δυνατή η ανανέωση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου για την κάλυψη κενών και ελεύθερων θέσεων διδασκόντων και διοικητικού, τεχνικού και επικουρικού προσωπικού στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία, έως την ολοκλήρωση διαγωνισμών για την πρόσληψη μόνιμου προσωπικού, χωρίς να ορίζονται συγκεκριμένες προθεσμίες για την ολοκλήρωση των διαγωνισμών αυτών και αποκλεισμένης εντελώς, για τους διδάσκοντες αυτούς και το εν λόγω προσωπικό, της δυνατότητας προβολής αξιώσεως για την αποκατάσταση της ζημίας που ενδεχομένως έχουν υποστεί λόγω της προαναφερθείσας ανανέωσης. Συγκεκριμένα και υπό την επιφύλαξη των διαπιστώσεων των αιτούντων δικαστηρίων, η εν λόγω ρύθμιση, αφενός, δεν καθιστά δυνατή τη συναγωγή αντικειμενικών και διαφανών κριτηρίων προκειμένου να ελεγχθεί αν η ανανέωση των συμβάσεων αυτών ανταποκρίνεται πράγματι σε γνήσια ανάγκη, είναι πρόσφορη προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και αναγκαία προς τούτο, και, αφετέρου, δεν περιλαμβάνει κανένα μέτρο για την αποτροπή καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου και την επιβολή κυρώσεων στις περιπτώσεις αυτές.
- 121 Υπό τις συνθήκες αυτές, παρέλκει η απάντηση στα λοιπά ερωτήματα που υπέβαλε το Tribunale di Napoli στις υποθέσεις C-22/13, C-61/13 και C-62/13.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 122 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους των κύριων δικών τον χαρακτήρα παρεμπíπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τρίτο τμήμα) αποφαινεται:

Η ρήτρα 5, σημείο 1, της συμφωνίας-πλαisiού για την εργασία ορισμένου χρόνου, η οποία συνήφθη στις 18 Μαρτίου 1999 και περιλαμβάνεται στο παράρτημα της οδηγίας 1999/70/ΕΚ του Συμβουλίου, της 28ης Ιουνίου 1999, σχετικά με τη συμφωνία πλαίσιο για την εργασία ορισμένου χρόνου που συνήφθη από τη CES, την UNICE και το CEEP, έχει την έννοια ότι απαγορεύει εθνική κανονιστική ρύθμιση, όπως η επίμαχη στις κύριες δίκες, βάσει της οποίας είναι δυνατή η ανανέωση συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου για την κάλυψη κενών και ελεύθερων θέσεων διδασκόντων και διοικητικού, τεχνικού και επικουρικού προσωπικού στα υπό κρατική διαχείριση σχολεία, έως την ολοκλήρωση διαγωνισμών για την πρόσληψη μόνιμου προσωπικού, χωρίς να ορίζονται συγκεκριμένες προθεσμίες για την ολοκλήρωση των διαγωνισμών αυτών και

αποκλειομένης εντελώς, για τους διδάσκοντες αυτούς και το εν λόγω προσωπικό, της δυνατότητας προβολής αξιώσεως για την αποκατάσταση της ζημίας που ενδεχομένως έχουν υποστεί λόγω της προαναφερθείσας ανανέωσης. Συγκεκριμένα και υπό την επιφύλαξη των διαπιστώσεων των αιτούντων δικαστηρίων, η εν λόγω ρύθμιση, αφενός, δεν καθιστά δυνατή τη συναγωγή αντικειμενικών και διαφανών κριτηρίων προκειμένου να ελεγχθεί αν η ανανέωση των συμβάσεων αυτών ανταποκρίνεται πράγματι σε γνήσια ανάγκη, είναι πρόσφορη προς επίτευξη του επιδιωκόμενου σκοπού και αναγκαία προς τούτο, και, αφετέρου, δεν περιλαμβάνει κανένα μέτρο για την αποτροπή καταχρηστικής συνάψεως διαδοχικών συμβάσεων εργασίας ορισμένου χρόνου και την επιβολή κυρώσεων στις περιπτώσεις αυτές.

(υπογραφές)